Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ЗУЛ-ҲИЖЖА, 14-КУН.
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ САРАТОН, 8-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган

1991 йил 27 июнь, пайшанба 121-сон

НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг қонуни

ЎЗБЕКИСТОН ССР КОНСТИТУЦИЯСИ (АСОСИЙ ҚОНУНИ)ГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

Ўзбекистон ССР Конституцияси (Асосий қонуни)га қуйидаги ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилсин:

1. 89-модданинг 5-қисмидаги «ва давлат ҳакамлари» деган сўзлар чиқариб ташлансин.

2. 102-модданинг:

9-банди қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«9) Ўзбекистон ССР Халқ назорати комитетининг раисини, Ўзбекистон ССР Олий суди, область ва Тошкент шаҳар судларини, Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раисини сайлайди. Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитетининг раисини, Ўзбекистон ССР давлат банки бошқарувининг раисини тайинлайди»;

20-банди чиқариб ташлансин.

3. 105-модданинг биринчи ва иккинчи қисмлари қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон ССР Олий Совети навбатдаги сессияларга Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми томонидан бир йилда камида уч марта чақирилади.

Навбатдан ташқари сессиялар Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ўз ташаббуси билан ёки Ўзбекистон ССР Президенти, Қорақалпоғистон АССР давлат ҳокимияти олий органининг ёки бўлмаса Ўзбекистон ССР халқ депутатларининг камида учдан бир қисмининг таклифига мувофиқ чақирилади».

4. 106-модданинг биринчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон ССР Олий Совети биринчи мажлисга сайловдан кейин икки ойдан кечиктирмай олдинги чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми томонидан чақирилади».

5. 107-моддада:

Биринчи қисмидаги «Ўзбекистон ССР бош давлат ҳаками» деган сўзлар «Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раиси» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

Иккинчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон ССР Фанлар академияси ҳам қонун лойиҳаларини таклиф этиш ҳуқуқига эга».

6. 110-модданинг учинчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон ССР Олий Советининг раиси Ўзбекистон ССР Олий Советининг, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг қарорларини имзолайди ва фармойишлар чиқаради»

7. 116-модданинг 1-қисми 5-бандидаги «Ўзбекистон ССР бош давлат ҳаками» деган сўзлар «Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раиси» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

8. 118—4-моддада:

6-банднинг иккинчи хатбошиси қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон ССР Олий Советига Ўзбекистон ССР Халқ назорати комитетининг раиси, Ўзбекистон ССР Олий суди раиси, Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик суди раиси, Ўзбекистон ССР прокурори ва унинг ўринбосарлари, Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитетининг раиси, Ўзбекистон ССР давлат банки бошқарувининг раиси лавозимига номзодлар тақдим этади; Ўзбекистон ССР Олий судининг раиси ва Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раисидан ташқари юқорида санаб ўтилган мансабдор шахсларни вазифасидан озод этиш ҳақида Ўзбекистон ССР Олий Советига тақдимномалар билан киради»;

7-банди қуйидаги мазмунда бўлган хатбоши билан тўлдирилсин:

«Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик суди раисининг тақдимномасига кўра, Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик суди раисининг ўринбосарларини, область ҳакамлик судларининг раисларини тайинлайди ва озод этади»;

11-банди қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«11. Ўзбекистон ССР гражданлигига қабул қилади, бошпана бериш тўғрисидаги масалани ҳал этади; Ўзбекистон ССР судлари томонидан ҳукм қилинган гражданларга амнистия бериш ва уларни авф этиш тўғрисида ҳужжатлар қабул қилади»:

9. IX бўлим ва 20-бобнинг сарлавҳасидаги «ҳакамлик» деган сўзлар «ҳакамлик суди» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

10. 120-модда қуйидаги мазмунда бўлган учинчи қисм билан тўлдирилсин:

«Олтмиш ёшдан ошмаган гражданлар Ўзбекистон ССР ҳукуматининг аъзоси бўлиши мумкин. Айнан бир киши айнан бир лавозимда сурункасига икки муддатдан ортиқ Ўзбекистон ССР ҳукуматининг аъзоси бўла олмайди. Ўзбекистон ССР ҳукуматининг аъзоси—олтмиш беш ёшдан катта бўлмаслиги керак».

Ушбу модданинг амалдаги учинчи ва тўртинчи қисмлари тегишлича тўртинчи ва бешинчи қисмлар деб ҳисоблансин.

11. 174-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ўртасидаги хўжалик низоларини ҳал этиш Ўзбекистон ССР ҳакамлик судлари томонидан уларнинг ваколат доирасида амалга оширилади.

Ҳакамлик судларининг низоларни ҳал этишга доир фаолиятига бирорта идора, ташкилот ёки мансабдор шахснинг аралашувига йўл қўйилмайди.

Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раиси Ўзбекистон ССР Олий Совети томонидан ўн йил муддатга сайланади.

Қорақалпоғистон АССР ҳакамлик судининг раисини Ўзбекистон ССР Президенти билан келишган ҳолда Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раиси киритган тақдимномага биноан Қорақалпоғистон АССР Олий Совети сайлайди.

Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик суди раисининг ўринбосарлари, область ҳакамлик судларининг раислари Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик суди раисининг тақдимномасига кўра Ўзбекистон ССР Президенти томонидан тайинланади.

Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг ҳакамлари, область ҳакамлик судлари раисларининг ўринбосарлари ва ҳакамлари Ўзбекистон ССР Олий ҳакамлик судининг раиси томонидан тайинланади.

Ўзбекистон ССР ҳакамлик судларини ташкил этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш тартиби Ўзбекистон ССР қонун ҳужжатларида белгиланади».

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 14 июнь.

Иқтисодиётимиздаги тақчилликлар, нарх-навонинг кескин ошиши ёшу қарини бирдай таҳликага солиб қўйди.

Иқтисодий инқироздан қандай қутулмоқ лозим? Халқимизнинг турмуш фаровонлигини оширишда ёшлар олдида турган вазифалар нималардан иборат?

Ўтган куни Тошкентда ўтказилган республика қишлоқ ёшлари қурултойида юқоридаги масалалар бўйича баҳс-мунозаралар бўлиб ўтди. Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети ва республика Қишлоқ хўжалик вазирлиги ташкил этган ушбу анжуманда икки юздан зиёд қишлоқ ёшлари иштирок этишиб, ҳозирги шароитда вужудга келган муаммоларни ечими хусусида кенгашиб олдилар.

СУРАТДА: қурултой қатнашчиларидан бир гуруҳи.

Еркин БОТИР олган сурат.

Депутат ёрдам беради

«Бешариқ» совхоз-техникумининг директори, Ўзбекистон ССР халқ депутати Йигитали Баркашев яқинда Фарғона вилоятининг Киров районидаги бирлашган касалхонага ташриф буюрди. Бу ерда шифокорлар билан бўлиб ўтган учрашув фойдали мулоқотга айланиб кетди. Бозор иқтисоди амал қилиши билан пайдо бўладиган қатор муаммолар даволаш масканида ҳам ўзига хос қийинчиликларни келтириб чиқармоқда. Жумладан, беморларни витаминли озиқ-овқатлар билан таъминлаш осон ҳал этилаётгани йўқ. Депутатнинг таклифига кўра шифохонага шу масалада ёрдам беришга келишиб олинди. Бу мақсадни амалга ошириш учун энди совхоз-техникум ҳудудида витаминга бой дуккакли дон маҳсулотларини етиштириш кўпайтирилади. Яна бир гап: шифохонада бир юз йигирма ўринли жарроҳлик бўлимини қуриш масаласи кўп йиллардан буён ҳал этилмаяпти. Йигитали Баркашев қурилишни тезроқ амалга оширишда шифохона жамоасига амалий ёрдам кўрсатишга ваъда берди. Совхоз-техникум томонидан бир миллион сўм маблағ ажратиладиган бўлди.

Абдумажид ЭРГАШЕВ.

Қуйи советларда аҳвол қалай?

ХАЛҚ АГАР ИШОНСА...

ИЗБОСКАН РАЙОНИДАГИ НАМУНА ҚИШЛОҚ СОВЕТИ ИЖРОИЯ КОМИТЕТИНИНГ КОТИБИ АБДУСАТТОР АБДУЛЛАЕВ ҲИКОЯ ҚИЛАДИ:

Улуғ Ватан урушидан кейин маҳаллий советларнинг обрўси анча тушиб кетди. Ҳаётимизнинг ҳар бир жабҳасида худди Армия уставида белгиланганидек, каттанинг топшириғи кичик учун мажбурий деган йўсинда иш тутилди. Маҳаллий советлар раислари жамоа хўжалиги раиси, давлат хўжалиги директорига қарам қилиб қўйилди. Юқоридан келган раҳбарлар хўжалик раиси ёки директорлар билан гаплашиб, ишини битириб кетаверишди. Ҳатто маҳаллий совет раҳбарларини сайлаш ва бўшатишда ҳам унинг ҳудудида жойлашган хўжалик раҳбарларининг қош-қовоғига қаралди.

Қайта қуриш тўфони сув бетидаги кўпикни улоқтириб, халқ ғамига қулоқ соладиган ҳокимият ҳам борлигини кўрсатиб қўйди. Лекин бу ҳозирча баъзи жойларда тўла-тўкис амалга ошгани йўқ. Масалан, қуйи советларни олайлик. Уларга ҳуқуқ қоғоздагина берилди, амалда эса иш ҳамон эскича.

Халқ депутатлари — халқнинг советлардаги ишончли вакилларидир. Халқ уларга дилидаги ташвишини ишониб, зора турмушимиз қисман бўлса ҳам яхшиланса, деган ниятда наказлар берган. Сайловчилар улардан табиий газ, тоза ичимлик суви келтириш, мактаб, боғча, шифохоналар қуриш, йўл-кўприкларни тартибга келтириш ва кўчаларни ёритиш каби қатор ишларни ҳал қилиш юзасидан амалий ёрдам кутади. Албатта, бу ишлар маблағ билан боғлиқ. Маблағ эса юқорида тилга олинган хўжалик раиси ёки директорининг қўлида; у хоҳласа ёрдам қилади, хоҳламаса йўқ.

Устига устак, депутатларимиз бир қадар суст ҳаракат қилишаяпти. Биз қишлоқ советимиз ҳудудидан СССР, Ўзбекистон ССР халқ депутатлигига ва маҳаллий советлар депутатлигига сайланганларга 25-ўрта мактаб ва Андижон тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасининг Луғумбек филиали учун янги бинолар қурдиришда ёрдамлашиш, тоза ичимлик суви тармоқларини янгилаш каби наказлар бергандик. Бироқ наказларнинг асосий қисми ҳали амалга оширилганича йўқ. Масалан, 25-ўрта мактаб учун янги бино қуриш ҳамон пайсалга солинаяпти: қурилиш шу йилнинг эрта баҳорида бошлангандн, аммо жамоа хўжалиги раҳбариятининг маблағ йўқ, деган баҳонаси билан у тўхтаб қолди. Қишлоқ совети ва унинг ижроия комитети нима билан шуғулланмоқда, деган фикрга борарсиз. Бизлар бугунги кун ташвишлари: озиқ-овқат ва камёб молларни тақсимлаш, томорқаси камларга ер бериш, қурилиш материалларини тарқатиш билан бандмиз. Албатта, бошқа ишлар ҳам кўп.

Агар совет ҳокимияти босиб ўтган йилларга назар солсак, юқори бошқарув аппаратларининг сони бир неча маротаба ортганлигини кўрамиз. Қишлоқ советлари ходимлари сони эса эски ҳолича қолган (уларнинг ойлик иш ҳақи ошган, холос). Қишлоғимиз аҳолиси йигирма йилда икки баравар кўпайди. Табиийки, халқ турмуши билан боғлиқ муаммолар ҳам, қишлоқ совети ижрокоми юмушлари ҳам ортди. Мақтаниш эмасу лекин, биласизми, баъзан ўн тўрт соат вақт етмайди-я. Шанба ва якшанба кунлари ҳам ишдан ортмайман. Сабаби аппаратимиздаги ходимлар озчиликни ташкил этади (улар раис, раис ўринбосари, котиб, қоровул ва фаррошдан иборат). Бизга жойлар билан боғланиш учун транспорт воситаси ажратилмаган.

Район совети ҳузурида маҳаллалар ишини мувофиқлаштириш кенгаши тузилган. Унинг фаоллари аҳоли ўртасида кенг тушунтириш ишларини олиб боришмоқда. Районга бўйсунувчи Пойтуғ шаҳрига қарашли маҳалла комитетларининг раисларига, котибларига ойлик маош тўланмоқда. Аммо қишлоқ советига қарашли маҳалла комитетларининг раисию котибларини маош билан таъминлашга маблағ йўқ. Ойлик берилмаса ҳам улар бу ишни баҳоли-қудрат олиб боришмоқда. Бундай шароитда маҳалла етакчиларидан тузукроқ иш талаб қилишга тортинасан киши.

Қайта қуриш даврида қишлоқ советлари фаолиятига эътибор янада орттирилиши зарур. Улар сиёсий, ҳуқуқий имкониятларгагина эга бўлиб қолмай, балки иқтисодий томондан ҳам қўллаб-қувватлаб турилиши керак. Агар бизнинг таклифларимиз инобатга олинса, қишлоқ советларининг аҳоли манфаатини ҳимоя этишдаги роли янада ортган бўларди.

Суҳбатни
Қўлдошвой ҲОЖИМАТОВ
ёзиб олди.

СССР Вазирлар маҳкамасида

1991 йил 1 июлдан 31 декабрга қадар вагонлар ва контейнерларнинг меъёрдан ортиқча бекор туриб қолиши учун жарималар миқдори беш баравар кўпайди. СССР Вазирлар маҳкамаси темир йўл вагонларидан фойдаланишни яхшилаш ҳамда юк жўнатувчилар, юк олувчилар, шунингдек темирйўлчиларнинг ўзаро масъулиятини ошириш мақсадида ана шундай қарор қабул қилди.

(ТАСС).

СССР ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ 1991 ЙИЛ 15 ИЮНДАГИ 362-СОНЛИ ҚАРОРИ

1991 ЙИЛ ИЮЛЬ—ДЕКАБРЬ ОЙЛАРИДА ВАГОНЛАР ВА КОНТЕЙНЕРЛАРНИНГ МЕЪЁРДАН ОРТИҚ БЕКОР ТУРИБ ҚОЛИШИ УЧУН ЖАРИМАЛАР МИҚДОРИНИ ОШИРИШ ТЎҒРИСИДА

Темир йўл вагонларидан фойдаланишни яхшилаш ҳамда юк жўнатувчилар, юк олувчилар ва темир йўлнинг вагонлар ҳамда контейнерлар меъёрдан ортиқ бекор туриб қолиши учун ўзаро масъулиятини ошириш мақсадида СССР Вазирлар маҳкамаси **қарор қилади:**

СССР Иттифоқи темир йўлининг СССР Вазирлар Кенгаши 1964 йил 6 апрелдаги 270-сонли қарори (СССР қонунлари тўплами, 1964 йил, 5-сон, 36-модда; 1969 йил, 18-сон, 105-модда; 1974 йил 17-сон, 99-модда; 1979 йил 13-сон, 86-модда) билан тасдиқланган низомномасида кўзда тутилган:

156, 156(1), 156(2) ва 157-моддаларга мувофиқ юк ортиш, юк тушириш ёки қайта юклаш учун берилган вагонлар ва контейнерларни белгиланган муддатдан ортиқ ушлаб тургани учун юк жўнатувчилар ва юк олувчилар тўлайдиган жарималар;

50 ва 92-моддаларга мувофиқ юк ортиш ва тушириш учун вагонларни беришни, юк ортиш ва тушириш жойидан вагонларни олиб кетишни кечиктирганлик учун темир йўл тўлайдиган жарималар миқдори 1991 йил 1 июлдан 31 декабргача бўлган даврда беш баравар оширилсин.

СССР Бош вазири
В. ПАВЛОВ.

СССР Вазирлар маҳкамаси ишлар бошқарувчиси
И. ПРОСТЯКОВ.

СССР ДАВЛАТ БАНКИДАН

СССР давлат банкининг 1991 йил намунасидаги 1 сўмлик банк билетларини муомалага чиқариш тўғрисида

СССР давлат банки 1991 йил 27 июндан бошлаб СССР давлат банкининг 1991 йил намунасидаги 1 сўмлик банк билетларини муомалага чиқаради.

СССР давлат банкининг 1991 йил намунасидаги 1 сўмлик билети 1961 йил намунасидаги 1 сўмлик давлат хазина билети асосий тасвирларидан фойдаланиб, унинг ранги ва матнларини ўзгартириб тайёрланган, қорамтир беш қиррали юлдуз ва қорамтир эгри чизиқлар бутун билет бўйлаб бир текис жойлашган сув белгили оқ қоғозга босилган.

Мазкур банк билетлари ҳозир муомалада бўлган пуллар билан бир қаторда давлат, кооператив, жамоат корхоналари, муассасалари, ташкилотлари, жамоа хўжаликлари ва айрим шахслар томонидан тўловларнинг ҳамма турларига, шунингдек банк муассасалари ва Алоқа вазирлиги корхоналарида жорий, ҳисоб-китоб варақаларига, омонатларга, аккредитивларга ўтказиш ва жўнатиш учун унда кўрсатилган қийматига биноан ҳеч қандай чеклашсиз қабул қилиниши шарт.

1961 йил намунасидаги 1 сўмлик СССР давлат хазина билетлари сийқаланиб кетгунга қадар муомалада қолаверади ва барча корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, жамоа хўжаликлари ва айрим шахслар томонидан тўловларнинг ҳамма турларига, шунингдек жорий, ҳисоб-китоб варақаларига, омонатларга, аккредитивларга ўтказиш ва жўнатиш учун унда кўрсатилган қийматига биноан ҳеч қандай чеклашсиз қабул қилиниши шарт.

ҲИНДИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ БОШ ВАЗИРИ НАРАСИМХА РАО ЖАНОБИ ОЛИЙЛАРИГА

Жаноби олийлари!

Ҳиндистон республикасининг Бош вазиридек юксак лавозимни эгаллашингиз, шунингдек 70 ёшингиз муносабати билан қутловларимни қабул эттайсиз.

Ўзбекистон билан буюк Ҳиндистон ўртасидаги ҳамкорлик бундан буён ҳам ўзаро манфаатдорлик асосида ривожланаверади ва иккала халқимизнинг манфаатларига фаол хизмат қилаверади, деб ишонч билдиришга рухсат эттайсиз.

Сизга сиҳат-саломатлик, масъулиятли лавозимда муваффақият, Ҳиндистон аҳолисига эса осойишталик, равнақ ва омон-эсонлик тилайман.

Эҳтиром ила,

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ СЕССИЯСИ

НУКУС, 26 июнь, (ЎзТАГ). Бугун бу ерда Қорақалпоғистон Совет республикаси Олий Кенгашининг олтинчи сессияси бўлиб ўтди. Сессияни республика Олий Кенгашининг раиси, Қорақалпоғистон республика партия комитетининг биринчи котиби Д. Н. Шамшетов очди.

Сессияда республика партия комитети котиби К. Режепов Қорақалпоғистон Олий Кенгаши раисининг биринчи ўринбосари этиб сайланди. Ю. А. Журбин бошқа ишга ўтганлиги муносабати билан ана шу лавозимдан озод қилинди.

Депутатлар «Суверен давлатлар Иттифоқи тўғрисида»ги шартнома лойиҳаси хусусида ўз фикрларини айтдилар. Сессияда «Жамоат бирлашмалари тўғрисида», «Акционерлик жамиятлари ва хўжалик ширкатларининг бошқа турлари тўғрисида» (иккинчи муҳокамада), «Ерости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисида»ги қонунлар қабул қилинди, республика Конституцияси (Асосий қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилди. Доимий комиссияларнинг таркибига қисман ўзгартишлар киритилди.

Ўзбекистон Президенти И. А. Каримовга мурожаатнома қабул қилинди. Мурожаатномада халқ вакиллари республика бошлиғини коллекторлар сувларини Амударёга ташлашга йўл қўймайдиган қонун қабул қилишга ва магистрал коллекторлар ўтказишни умумхалқ қурилиши деб эълон қилишга ёрдам беришга даъват этганлар.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИ РАЁСАТИНИНГ МАЖЛИСИ

25 июнь куни Кремлда А. И. Лукьянов раислигида СССР Олий Кенгаши Раёсатининг мажлиси бўлди.

СССР Олий Кенгаши бешинчи сессияси ишининг якунловчи босқичи билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинди. Бозор иқтисодиётининг ҳуқуқий негизини яратишнинг СССР Олий Кенгаши амалга ошираётган дастурига мувофиқ июлнинг дастлабки ўн кунлигида хорижий сармоялар тўғрисидаги, монополияга қарши қонун асослари ҳақидаги, корхоналарнинг ночорлиги (синганлиги) тўғрисидаги, қимматли қоғозлар ва фонд биржалари ҳақидаги қонун лойиҳаларини кўриб чиқиш зарур, деб топилди.

Ижтимоий муносабатларни такомиллаштиришга, ҳуқуқ-тартиботни, инсон ҳуқуқлари кафолатларини мустаҳкамлашга катта эътибор берилади. СССР Олий Кенгаши ССР Иттифоқи ва республикаларнинг жиноят қонунлари асосларини, ёдгорликларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларни бузганлик учун жавобгарлик ҳақидаги, ҳукм этилганларнинг ахлоқини тузатиш ва ижтимоий муҳитга кўниктиришнинг янги шаклларини қўлланишга оид тажриба ўтказиш тўғрисидаги қонун лойиҳаларини, бошқа масалаларни муҳокама қилади. Илгари қабул этилган қарорларга биноан СССР Олий Кенгаши 1991 йилги иттифоқ бюджети қандай ижро этилаётганлигини кўриб чиқишни мўлжалламоқда.

Раёсат СССР Олий Кенгашида янги Иттифоқ шартномасининг лойиҳасини кўриб чиқиш тартибини муҳокама қилди. Бу масалани июль ойининг биринчи ярмида сессия муҳокамасига қўйиш режалаштирилган.

Мажлисда Жанубий Осетиядаги вазиятни бартараф этиш юзасидан тузилган депутатлар комиссиясининг иши ҳақидаги ахборот тақдим этилди ва маълумот учун қабул қилинди.

СССР Олий Кенгашининг Раёсати Тоғли Қорабоғ мухтор вилоятидаги озарбайжон ва арман халқларининг вакиллари ўртасидаги музокараларда СССР халқ депутатлари гуруҳининг иштироки ҳақида қарор қабул қилди.

Олий Кенгашнинг давлат қурилиши комитети раиси Н. Д. Пивоваровнинг ахбороти юзасидан СССР Олий Кенгашининг комитетлари ва палаталарнинг доимий комиссиялари тўғрисидаги муваққат низом лойиҳаси кўриб чиқилди. Бу лойиҳа бўлиб ўтган фикрлашувни эътиборга олиб пухталаштирилади.

Мажлисда давлат турмушининг бошқа баъзи масалалари ҳам кўриб чиқилди.

(ТАСС).

Президент фармони қандай бажарилмоқда?

ЙИГИТЛАР ОМОН ҚАЙТАДИЛАР

Бир вақтлар йигитларни армия сафига кузатиш катта тантаналарга айланиб кетарди. Энди бўлса хизматга чақириқ олган йигитни ҳам, унинг ота-онасини ҳам ғам босади: икки йил қандай ўтади?

Кейинги пайтларда армия қисмларида кучайиб бораётган ноҳушликлар, тартибсизликлар республикамиз ҳукуматини ҳам ташвишлантириб қўйди. Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши сессияларида, комитет ва комиссиялар мажлисларида бу масала бир неча маротаба кўтарилди. Ўзбекистон халқининг кўпдан-кўп истакларини ҳисобга олиб, республика Президенти «Ўзбекистон ёшларини хизматга чақиришни ва уларнинг ҳарбий хизматни ўташини такомиллаштириш тадбирлари тўғрисида» фармон қабул қилди.

Яқинда биз ушбу фармон ижросини ўрганиш мақсадида Сибирь ўлкасида хизмат қилаётган юртдошларимиз ҳузурида бўлиб қайтдик. Бу ўлкада кўплаб ўзбекистонликлар хизмат қилмоқдалар. Биргина Омск вилоятида 250 нафар ҳамюртимиз ўз хизмат бурчини ўтамоқда. Биз уларнинг манзилгоҳларида бўлиб, турмуш тарзи билан қизиқдик, ҳарбий қисм бўлинмаларининг командирлари ва сиёсий ходимлари билан суҳбатлашдик. Улар бизга юртдошларининг яхши хизмат қилишаётгани, катта бир гуруҳи жанговар тайёргарлик аълочиси эканлиги ҳақида гапириб беришди. Сўнгра ўзбекона тузалган дастурхон атрофида суҳбатни давом эттирдик. (Гуруҳимизда Ғиждувон районидаги Айний номли жамоа хўжалиги раиси Д. Мардонов, «Кўкча» совхози директори А. Насимов, ошпаз Р. Пайзиев ва қўшиқчи Н. Баҳромов бор эдилар). Маълумки, айрим катта лавозимдаги қўмондонлар Ўзбекистондан хизматга бораётган йигитларимизни тил билмасликда, жисмоний заифликда айблаб келишмоқда. Биз учрашган ҳарбий қисм командиридан йигитларимиз ҳақида бошқача фикрларни эшитдик.

— Қаерда тартиб-интизом бўлмаса, ўша қисмда миллий негиздаги жанжаллар келиб чиқади, — деди биз билан суҳбатда ҳарбий қисм бўлинмаларидан бирининг офицери В. Орех. — Баъзида фожиа билан тугайдиган воқеаларни ҳарбийлар ўзларидан соқит қилиш мақсадида турли баҳоналар излашади, ҳатто округларнинг қўмондонларига ёлғон маълумотлар беришади. Қарабсизки, фожиа четда қолиб, бутун бир бошли миллат айбдор деб топилади. Биз бундан буён Ўзбекистондаги ҳарбий комиссарликлар билан мустаҳкам алоқа ўрнатиш ниятимиз бор. Бизга шундай имони бут йигитлар керак. Ўзбек фарзандларининг ахлоқ-одоби, меҳнатсеварлиги бизга жуда маъқул келди.

Бу сўзларни эшитиб бизнинг ҳам кўнглимиз тоғдай кўтарилди. Ҳар ҳолда, диёнатли кишилар бор экан. Биз эса ҳарбий бўлинмаларга ҳадик, ташвиш билан кириб боргандик. Қайтар чоғимизда дилимизни хотиржам кайфият эгаллади: йигитлар омон қайтадилар!

Шавкат НАРЗИЕВ,
Ғиждувон район марказий касалхонаси бош врачи, Ўзбекистон ССР халқ депутати.

Янгийўлдаги мебель ишлаб чиқариш бирлашмасининг меҳнат аҳли ярим йиллик режани ошириб бажарди. Улар топшириққа қўшимча 5 миллион 525 минг сўмлик маҳсулот тайёрладилар.

Корхона юмшоқ ва болалар мебеллари ишлаб чиқаришга ихтисослашмоқда. Шу мақсадда цехларнинг бариси таъмирланди. Бу ҳол меҳнат унумдорлигини ошириш, буюмлар сифатини яхшилаш имконини бераяпти.

СУРАТДА: илғор дурадгор-йиғувчилар Эргаш Дўстов ва Ғайрат Назаров.

Ф. ҚУРБОНБОЕВ олган сурат. (ЎзТАГ).

ФОЙДА ҲИСОБИДАН ИМТИЁЗ

Бахт пахта заводида бу йилги таътил мавсумида ишчиларга қўшимча имтиёзлар берилди. Таътилга чиқаётган ҳар бир киши ўтган йилга нисбатан 50-100 сўм кўп пул олади. Энг камида уч бола тарбиялаётган аёлларга эса бундан ташқари ҳақ тўланадиган меҳнат таътили уч кун узайтирилди. Завод ишчиларининг фарзандлари болалар боғчасига бепул қатнайдилар, умуман эса белгиланган имтиёзлардан ташқари корхона жамғармаси ҳисобидан ҳар бир болага яна 200 сўмгача сарфланади. Бундан ташқари корхонанинг камбағал оилаларн уй ҳақи тўлашдан озод қилинганлар, уй-жойга муҳтож кишилар учун эса томорқаси бўлган 11 та коттеж сотиб олинди. Буларнинг ҳаммаси корхона мунтазам равишда олаётган фойда ҳисобидан меҳнат жамоасининг қарорига асосан амалга оширилмоқда.

●

ҚУЛАЙЛИК

Хўжаобод районидаги «Ленинград» жамоа хўжалигининг марказий қўрғонида Шарқ услубида бунёд этилган чиройли бино эшиклари очилди. Атиги ярим йил ичида хўжалик усулида барпо этилган бу бино хўжалик аҳолисининг дам олиши учун мўлжалланган. Бу ерда фахрийлар чойхонаси, ёшлар қаҳвахонаси, паловхона ва биллиард ўйнайдиган хона жойлашди. Бу жамоа хўжалигида хўжалик усулида бунёд этилган биринчи ижтимоий-маданий-маиший иншоот эмас. Хўжаликда кейинги уч йилда ёдгорлик мажмуи, шифохона, кутубхона худди шундай йўл билан бунёд этилди. Жамоа хўжалиги музейининг биноси, дала шийпонлари ҳам таъмирланди.

(ЎзТАГ).

Нуқтаи назар

ЕР. ХУСУСИЙМИ ЁКИ УМУМИЙ?

Ҳозир жуда кескин мунозара, тортишувларга сабаб бўлаётган муаммолардан бири — ер мулкчилиги масаласи. Кўпчилик фикрича, гўё иқтисодий таназзулнинг бош сабаби ерга нисбатан хусусий мулкчиликка ўтмаганлигимиз, уни фуқароларга хусусий мулк қилиб бермаганлигимиз, шунингдек колхоз ва совхозларни тарқатиб юбормаганлигимизда эмиш. Масалан, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталик рўзномасининг шу йил 1 март сонида З. Ҳақназаров, Г. Нуриллаева ва Ҳ. Худойбердиева куюниб ёзадиларки, Ўзбекистонда қабул қилинган мулкчилик тўғрисидаги қонунда тараққиётга тўсиқ бўлган давлат мулкчилиги кучайтирилиб, тараққиёт гарови бўлган хусусий мулкчиликка жуда оз эътибор берилган. Уларнинг фикрига қараганда ерга нисбатан давлат мулкчилигини қонунлаштириш катта хато, ҳеч иккиланмай ерга нисбатан хусусий мулкчиликка ўтавериш керак эмиш.

Шундай савол туғилади: ҳақиқатан ҳам иқтисодий танқисликнинг, аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларига эҳтиёжини таъминлай олмасликнинг асосий сабаби ерга нисбатан хусусий мулкчилик муносабатларига ўтмаганлигимиз, ерни фуқароларга хусусий мулк қилиб бўлиб бермаганлигимиздами? Қатъий равишда аниқ айтишимиз мумкинки, бунда эмас. Маълумки, ҳозирги вақтда жумҳуриятимизда аҳоли жон бошига 0,18 гектар суғориладиган ер майдони тўғри келса, 2000 йилга бориб 0,11 гектарга ва 2015 йилга бориб 0,09—0,08 гектарга тушиб қолиши кутилмоқда. Шунинг учун жумҳуриятимиз Президенти И. А. Каримов республика қишлоқ хўжалиги ходимлари қурултойида сўзлаган нутқида таъкидлаб ўтдики, Ўзбекистонда суғориш зоналарида аҳоли зич яшайди ва бу жойларда ер жуда танқис. Шунинг учун ерни хусусий мулк сифатида бўлиб бериш катта фожиага айланиб кетиши мумкин. Одамлар бир-бирига шу қадар ёв бўлиб қолишлари эҳтимолки, бунинг оқибати нималарга олиб боришини айтиш қийин. Бу жуда ўринли тўғри ва аниқ айтилган фикрдир.

Қишлоқ хўжалигида иқтисодий таназзулнинг асосий сабабларини бошқа нарсалардан излаш лозим. Буларни, бизнингча, қуйидагиларда кўриш мумкин: биринчидан, қишлоқ хўжалигини юритишда маъмурий-буйруқбозлик услубининг чуқур илдиз отганлиги; иккинчидан, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини юқоридан туриб, хўжаликлар имкониятлари билан ҳисоблашмасдан режалаштириш; учинчидан, эркин хўжалик юритишнинг йўқлиги, яъни хўжалик ёки деҳқоннинг ўзи хоҳлаган экин турини етиштириш имкониятидан маҳрумлиги; тўртинчидан, пахта яккаҳокимлиги ва унинг натижасида бошқа қишлоқ хўжалик экинлари майдонларининг қисқартириб юборилганлиги; бешинчидан, алмашлаб экиш тизимига риоя қилинмаганлиги ва бунинг оқибатида ерларнинг ўта даражада «чарчатиб» қўйилиши; олтинчидан, ердан хўжасизларча, деҳқончилик илмидан бехабар фойдаланиш, уни заҳарли химикатлар билан ифлослантиришда ва ишдан чиқариш; еттинчидан, қишлоқ хўжалигини юритишда меҳнатни ташкил этишнинг янги шакллари (ижара, пудрат) кенг жорий қилинмаётганлиги ва бошқа сабаблар боркн, улар қишлоқ хўжалигимизни ҳозирги аҳволга солиб қўйди.

Маълумки, қайта қуриш иқтисодиётимизнинг кўп укладли бўлиши, мулкнинг ҳар хил шаклларини ривожлантириш учун кенг имкониятлар очиб берди. Асосий вазифа шу имкониятлардан оқилона, илмий, чуқур мулоҳаза ва таҳлиллар асосида фойдаланиш, амалиётга кенг татбиқ қилишдан иборат. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида мулкчиликнинг турли кўринишларини жорий қилишда унинг сиёсий-иқтисодий, моддий ва ижтимоий жиҳатларига алоҳида эътибор бериш керак. Бизнингча, қишлоқ хўжалигини фақат хусусий мулк қутқариб қолади, деб жар солаётган муаллифлар ерга нисбатан хусусий мулкка ўтишнинг жамиятга, халққа нисбатан оқибатлари қандай бўлиши тўғрисида жиддийроқ ўйлаб кўрмаётганга ўхшайдилар.

Асосий мақсад ер кимнинг тасарруфида, яъни кимнинг ихтиёридаги мулк бўлиши эмас, балки ундан оқилона, илмий асосда, табиатнинг бир бўлаги, бойлиги сифатида умумтабиий қонуниятлар асосида, кишиларнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда фойдаланишдан иборат.

Шу жиҳатдан олганда, ерга нисбатан хусусий мулкчиликка ўтиш керакми ёки йўқ, деган муаммо келиб чиққан ҳолларда, албатта, истиқболни, келажак, авлодларни ўйлаб, бутун халқнинг, жамиятнинг, тузумимизнинг тақдирини обдон таҳлил қилиб, бир қарорга келишимиз лозим. Фақат ҳозирги шароитдаги оғир иқтисодий ҳолатлардан келиб чиққан ҳолда шошма-шошарлик билан ерга хусусий мулкчилик муносабатларига ўтсак, уни фуқароларга бўлиб берсак, ўйлаймизки, табиат, жамият, умумасосий қонуниятлар олдида хатоликка йўл қўйган бўламиз.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини ерга хусусий мулкчиликка ўтмасдан туриб ҳам ривожлантириш мумкин. «Деҳқонга ер мустақил хўжалик юритиш, ўзи хоҳлаган экинни экиш учун керак, — деб ёзади академик Ш. З. Уразаев. — Ер табиатнинг энг буюк эҳсони, у хусусий мулк бўлиши мумкин эмас». Ҳа, деҳқонга ер фойдаланиш учун керак. Унга хўжалик юритиш эркинлигини, эркин товар айирбошлаш учун имконият яратиб бериш ва бу эркинликларнинг ҳуқуқий кафолатларини таъминлашнинг ўзи кифоя. Бунинг учун қишлоқ хўжалигини юритишнинг хилма-хил шакллари ва усуллари: ижара, пудрат ҳамда бошқаларнинг қўлланиши, уларнинг қонунлаштирилиши мақсадга мувофиқ.

Бундан ташқари қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини ривожлантиришда Ўзбекистон Президентининг фуқаролар томорқа хўжалигини кўпайтиришга қаратилган бир қатор фармонлари ижобий аҳамият касб этмоқда. Бу борада катта ишлар қилинди. Илгари ҳар оилага 0,12 гектар ер тўғри келган бўлса, 1991 йил бошида бу рақам 0,17 гектарни ташкил этди. Йил охирида шахсий хўжаликларга ажратилган ер 500 минг гектардан ошиб кетиши мўлжалланмоқда, бу эса 1988 йилдагига нисбатан 2,5 марта кўп. Ҳозирнинг ўзида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 26 фоизи, жумладан гўштнинг 49 фоизи, сутнинг 65, жуннинг 66, сабзавотнинг 43 фоизи шахсий томорқаларда етиштирилаяпти.

Демак, оила, шахсий, жамоа ва ижара пудратини қишлоқ хўжалигида кенг жорий қилиш, деҳқон хўжалигинң (фермерлик), қишлоқ хўжалиги кооперативларининг турли шаклларини, жамоа ва давлат хўжаликларини янги иқтисодий қонунлар, давр талаби асосида ривожлантириш, шахсий томорқа ерларини кенгайтириш, меҳнатни оқилона ташкил этиш натижасида ҳам мамлакатимиз ҳаётини тўғри изга тушириб юбориш, ҳозирги иқтисодий танглиқдан чиқиб кетиш мумкин.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ерга хусусий мулчиликка ўтиш нафақат унинг эгаси ҳисобланган давлатнинг, балки ернинг эгаси ҳисобланмаган юридик шахсларнинг, бутун жамиятнинг, халқнинг манфаатларига ҳам зиддир. Агар хусусий мулкчиликка ўтиладиган бўлса, табиийки, ерни олди-сотди муносабатлари кучайиб кетади, унинг атрофида ҳар хил ғайриқонуний ҳаракатлар авж олади, жамият турли қатламларга бўлинади, яъни ёлланма ишчи кучидан фойдаланувчи ер эгалари ва мулксиз, камбағал деҳқонлар пайдо бўлади, бунинг оқибатида фойда кўрадиган синф ёки гуруҳ вужудга келади. Бундан ташқари, сувдан фойдаланиш, мабодо шу ердан конлар топилиб қолса, уларни қазиб олиш, автомобиль, қувур, темир йўллар ўтказиш билан боғлиқ қатор муаммолар ҳам кўндаланг бўлиб қоладики, уларни ижобий ҳал этиш анча қийин кечади. Бу эса кўпчиликнинг, бутун халқнинг умумий манфаатларига мос тушмайди.

Шундай қилиб, ерга хусусий мулкчиликка ўтиш оғир оқибатларга, бизнинг тузумимизга қарама-қарши бўлган ҳолатларга олиб келиши мумкин. Бу ноҳушликларни қуйидагиларда: биринчидан, ер тўғрисидаги декретда мустаҳкамланган ерни ким ишлатса, фақат унга фойдаланиш учун бериш керак, деган ленинча принципнинг бузилишида; иккинчидан, ҳозир ҳаракатда бўлган ер қонунчилигида белгилаб қўйилган ерни бериш, қайтариб ёки тортиб олиш тартибларининг бузилишида; учинчидан, ердан фойдаланиш, уни эгаллаш ва тасарруф қилиш ҳуқуқига эга бўлмаган юридик ҳамда жисмоний шахслар шундай ҳуқуқларга эга бўлишларида; тўртинчидан, бир шахс ихтиёрига катта ер майдонларининг сотиб олиш йўли билан ёки мерос тариқасида ўтиб қолишида ҳамда бошқа ҳолатларда кўришимиз мумкин.

Хўш, амалда бўлган ер ва мулк тўғрисидаги қонунчилигимиз бу муаммога қандай қарайди? ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги қонун асосларининг 3-моддасига кўра ер муайян ҳудудда истиқомат қилувчи халқларнинг мулкидир. Худди шунга ўхшаш қоида СССРда мулкчилик тўғрисидаги қонунда ҳам белгилаб қўйилган. Унинг 20-моддасида кўрсатилишича, ер шу ҳудудда яшовчи халқнинг дахлсиз бойлиги. Ушбу қонун нормаларини таҳлил қиладиган бўлсак шу нарсага эътиборни қаратиш лозимки, уларда ерга нисбатан «халқ мулки» ёки «халқ бойлиги» деган иборалар ишлатилган. Бу иборалар кенг тушунчали бўлиб, ер мулкчилигининг том маъносини очиб бермайди. Айтиш мумкинки, ерга мулкчилик ҳуқуқини халқ ўзича амалга ошира олмайди. Чунки мулкчилик юридик ва иқтисодий ҳокимлик демакдир. Бундай ҳокимликни халқ тўғридан-тўғри амалга оширмасдан, балки унинг ўзи вужудга келтирган маълум маҳкама, яъни давлат орқали бажаради. Шунинг учун ҳам ерга нисбатан «халқ бойлиги» ёки «халқ мулки» деган иборалар эмас, балки «давлат мулки» деган тушунчани қўлламоқ мақсадга мувофиқ.

Шу жиҳатдан олганда ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг ер тўғрисидаги қонун асослари ҳамда СССРда мулкчилик тўғрисидаги қонун баъзи бир тузатиш ва аниқликлар киритилишига муҳтож. Фикримизча, қонун асосларида ер иттифоқдаги мустақил республикаларнинг мулкидир, деб аниқ ва қатъий мустаҳкамлаб қўйилиши лозим. Бу борада Ўзбекистон ССРнинг Ер тўғрисидаги қонуни ва Ўзбекистон ССРда мулкчилик тўғрисидаги қонун масалани аниқ тарзда белгилаб қўйди. Чунончи, Ўзбекистон ССРнинг Ер тўғрисидаги қонунининг 2-моддасига кўра, ер Ўзбекистон ССР ва ҚҚМССР мулкидир. Ўзбекистон ССРда мулкчилик тўғрисидаги қонунининг 24-моддасида белгиланишича, республика ҳудуди доирасида ер Ўзбекистон ССРнинг мулкидир. Бу қонунларда ер мустақил давлат ҳисобланган Ўзбекистон ССР мулки деб жуда тўғри эътироф этилган.

Демак, ҳозир ҳаракатда бўлган ер ва мулк тўғрисидаги қонунларимиз ҳам ернинг хусусий мулк бўлиши зарурлигини белгиламайди, аксинча, унинг давлат мулки эканлигини эътироф этади, мустаҳкамлайди. Ер табиатнинг инсонлар учун яратган буюк эҳсонидир, у мулкнинг бошқа шаклларидан фарқли ўлароқ одамлар меҳнатининг маҳсули эмас. Шунинг учун ҳам у хусусий мулк воситаси бўлолмайди. Ернинг тақдирини белгилаш, уни тасарруф этиш ҳуқуқи халқнинг иродасини ифодаловчи давлат ва унинг маҳкамалари томонидан амалга оширилиши лозим. Шу маънода олганда ер давлат (мустақил иттифоқчи республика) мулкидир.

М. УСМОНОВ,
Ўзбекистон ССР Фанлар академияси фалсафа ва ҳуқуқ институтининг катта илмий ходими, ҳуқуқшунослик фанлари номзоди.

Халқаро ҳаёт

МУВОЗАНАТ МЕЗОНИ БУЗИЛГАНДА

Форс кўрфазидаги уруш Яқин Шарқ тугунини ечмади, аксинча чигаллаштириб юборди

Дунёнинг ишлари қизиқ. Баъзан ўйлаб ўйингга етолмайсан киши. Ер юзида нима бўлаяпти ўзи? Зўравон киму хўрланган ким? Ким тўғрию ким эгри? Ҳақиқат мезони қаерда? Агар у бўлса, тарози тошлари кимнинг қўлида? Хуллас, саволларнинг саноғи, ўй-фикрларнинг адоғи, мулоҳазаларнинг мантиқий якуни йўқ.

Келинг, яхшиси, яқин ўтмишни эслайлик. АҚШ зўравонлик, босқинчилик тимсоли эди. Жажжигина Гренадага чанг солганида овозимизнинг борича айюҳаннос солиб, босқинчига бутун нафратимизни қаратган эдик. Ёки кутилмаганда Ливия раҳбари қароргоҳи бомбардимон қилинганини эслайлик. Радиою ойнаи жаҳонда вақтни қизғанмай, рўзномаларда жойни аямай қароқчини қоралагандик. Энди-чи? АҚШ ҳақиқат ҳомийси, меҳр-шафқат тимсоли бўлиб қолди. Негаки Қувайтнинг мустақиллигини ҳимоя қилди, курдларга осмондан озиқ-овқат ташлаб мурувват кўрсатди. Мана бир неча йилдирки, биз ҳам унинг ёрдамидан умидвормиз. Шу важдан АҚШ жажжигина Панамага бостириб кириб, унинг раҳбарини зўравонлик билан олиб кетганида ҳам, мусулмон шиалари билан курдларни Ироқ ҳукуматига қарши қайраб қўйиб томошабин бўлиб турганида ҳам индамадик. Аксинча, нафратимизни қўшниларини хонавайрон қилган Исроилга, унинг гап уқмай, муросага келмаётган раҳбарига эмас, балки ҳовли талашиб укасига қўл кўтарган Ироққа ва унинг Совет Иттифоқини орқа қилиб ҳаддидан ошган раҳбарига қаратдик. Бундай нафрат, айниқса, марказий матбуотда меъёридан ошиб кетди.

Хўш, АҚШ билан Исроил ўзгардими ёки биз ўзгардикми?! Шубҳасиз, биз ўзгардик. Аниқроғи — бошқача фикрлайдиган бўлиб қолдик. Назаримда, фикрлашда холислик йўлига эмас, зарарли бир қолипдан шундай иккинчи қолипга тушиб қолдик. Яъни илгари АҚШнинг халқаро сиёсатидаги ҳар бир хатти-ҳаракатини (тўғри ёки нотўғрилигидан қатъий назар) қоралаган ёки маъқулламаган бўлсак, энди бу борадаги ҳар бир қарорини (тўғри ёки нотўғрилигидан қатъий назар) маъқуллаб ёки ҳамфикр бўлиб қарши олаяпмиз. Бу аввало кейинги пайтда Яқин Шарқда юз берган воқеаларга муносабатимизда яққол намоён бўлди. Очиғини айтиш керак: яна араб дунёси ютқазди. Фаластин тугуни баттар чигаллашиб кетди, араб давлатлари ўртасидаги нифоқ, ишончсизлик кучайди, араб арабга душманга айланиб қолди, тарихий обидалар вайрон бўлди, муқаддас жойлар топталди.

Уруш оқибатида курдлар тақдири тобора фожиали тус олди. Юз мингдан зиёд курд қурбон бўлди, икки миллиондан ортиғи уйидан, ватанидан айрилди, минглаб гўдак очликдан ўлди, дардга чалиниб, мадори қуриб жон берган қариялар сон-саноқсиз. Тирик қолганларининг эса эртанги кунга ишончлари йўқ.

Марказнинг аксарият оммавий ахборот воситалари бунинг учун бутун айбни фақат Саддам Ҳусайнга тўнкашаяпти. Совет Иттифоқининг кечаги қалин дўсти бугун энг маккор диктатор, ашаддий қатағончи сифатида қораланмоқда. Уни гоҳ Гитлерга тенглаштиришади, гоҳ Сталиннинг наслидан деб ишонтирмоқчи бўлишади.

Хўш, курдлар шундай аҳволга тушиб қолишларига фақат Саддам Ҳусайн айбдорми?! Бу саволга жавоб беришдан олдин тарихга бир назар ташлайлик. Аслида Курдистон XX аср бошларида Усмон империяси парчаланиши оқибатида бўлакларга бўлиб юборилди. Кўплаб араб давлатлари ана шу парчаланиш оқибатида юзага келган. Ҳозирги ҳомийлар ўша Усмон империясининг инқирозидан бери «Парчалагин-у ҳокимлик қилавер» деган нақлга риоя этиб келишаяпти. АҚШ ва унинг маслакдошлари бўлган давлатлар кечаги урушда ҳам ана шу қоидани ишга солишди: «Саддам Ҳусайннинг бурғутларини чалажон қилиб қўйдик, ана энди имкониятдан фойдаланиб қолинглар, бир ҳамла қилсаларинг, азалий орзуларингиз амалга ошади — Курдистонингиз мустақил бўлади», деб курдларнинг қуролли қўзғолонини рағбатлантиришди. Бундай пайтда Курдистон демократик партияси раҳбарлари сиёсий ҳушёрлик кўрсатиб, донолик билан иш кўришлари зарур эди. Бироқ Саддам Ҳусайннинг урушдаги мағлубиятидан мустақиллик йўлида фойдаланиш пайида бўлишди. Улар Ғарбдаги ҳомийларга ортиқча ишониб, ҳукумат қўшинларига қарши қуролли қўзғолонда эришилган дастлабки ғалабадан эсанкираб қолишди ва оддий халқнинг тақдирини ўйлашмади. Ҳарбий ҳолат, уруш даври қонун-қоидаси нуқтаи назаридан ёндашилса, Курдистон демократик партияси раҳбарларининг Ироқ мағлубиятга учраётган пайтдаги хатти-ҳаракатлари хиёнатдир. Улар бу масалани урушдан кейин юзага келган вазиятга қараб, тинч йўл билан ҳал қилишлари лозим эди. Мана энди шунча қурбон берилди.

Шу ўринда мен аччиқ бир ҳақиқатни айтиб ўтмоқчиман. Марказий матбуот, Бутуниттифоқ телевидениеси ва радиоси араб арабни, афғон афғонни, араб курдни, ироқлик эронликни ёки аксинча — эронлик ироқликни қандай ўлдираётгани тўғрисида истеҳзоли ҳикоя қиладилар. Америка Қўшма Штатлари синов масаласида юзага келган ҳар бир имкониятдан «оқилона» фойдаланаяпти. Ироқ билан бўлган уруш эса замонавий ҳарбий технологияни синаб кўришда унинг учун беқиёс тажриба майдонига айланди. Ҳатто энг даҳшатли қуролларини ҳам синовдан ўтказди. Бир неча метр қалинликдаги темир-бетонни ёриб ўтиб ер остида яширинган тинч аҳолига қирон келтирган қуролни эсланг!

Фақат шугинами? Йўқ. АҚШ кўп нарсага эришди. Ироқ қуролли кучлари катталиги жиҳатидан дунёда тўртинчи ўринда турарди. Бу Яқин Шарқдан манфаатдор АҚШга хуш ёқмасди. Ироқнинг кучайиши, Саддам Ҳусайннинг араб давлатлари кучларини бирлаштиришга бўлган интилишлари, иқтисодий ва сиёсий майдондаги бошқа мустақил хатти-ҳаракатлари АҚШнинг қўлидаги жиловни тортиб олиш хавфини туғдирди. Бунинг устига кучли Ироқ Исроилга жиддий рақиб бўлиб қолди. Исроил эса АҚШнинг Яқин Шарқдаги сиёсатини меъёрга солиб туришда ишлатиладиган барометр эканлиги ҳаммага маълум.

Жиддий рақибнинг мағлубиятини кўрган Исроил янада қайсарлик йўлига ўтди. Ҳатто АҚШдек ҳомийси: «Мана, душманингни тиз чўктириб бердик, энди қўшниларингга ҳам сал ён босгин-да, фаластинликлар иштирокида халқаро анжуман чақирайлик, иложи бўлса босиб олинган араб ерларини ҳам қайтариб бер», деб ёлворса ҳам кўнадиган эмас. Ж. Байкер Исроилга тинимсиз қатнаб, эркатойни кўндириш мақсадида ялиниб-ёлворишини, Шамир эса фаластинликларни қатағон қилишни кучайтириб, қўшни араб давлатларига дўқ уриб чиранишини қўймаяпти.

Ҳа, дунёнинг ишлари қизиқ. Йигирманчи аср «диктатори» номини олган Ироқ президентининг иродасини букқан катта сиёсатдонлар Исроил раҳбарига сўзларини ўтказиша олмаётгани қизиқ. Фақат Шамир эмас, Исроилнинг олдинги раҳбарлари ҳам ҳеч кимни писанд қилишмасди. Уларга 1967 йилдан бери ёлвориб келишаяпти. Бундан кейин ҳам ҳали кўп ялиниб-ёлворишса керак. Бундай аҳволда Яқин Шарқда фожиалар яна такрорланмаслигига ҳеч ким кафолат беролмайди. Франция президенти Миттеран шу йил май ойида Москвада бўлганида Шамир тутган йўлни қаттиқ танқид қилиб, Исроил ўзини қандай қонуний давлат деб билса, Фаластинни ҳам шундай давлат деб тан олиши керак, деган фикрни айтди. Бошқача бўлиши мумкин эмас.

Шуни очиқ айтиш керак, Форс кўрфазидаги сўнгги можарода Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг Хавфсизлик Кенгаши ўзининг халқаро ҳакам вазифасини охиригача уддалай олмади. БМТ раҳбарияти Хавфсизлик Кенгашининг тўртта доимий аъзоси (мен оддий бир кузатувчи сифатида Хитой тутган йўлни маъқуллайман) таъсирида қолди. Оқибатда шошма-шошарлик билан қарорлар қабул қилинди. Ваҳоланки ўша араб давлатлари ўртасида мулоқот кучайиб, қалтис вазиятдан чиқиш учун янги-янги таклифлар ўртага ташланаётган эди. Вақт ўтиши билан бу можарони арабларнинг ўзлари ҳал этишлари эҳтимолдан холи эмасди. Араб дунёсида обрўли диний алломалар кўп нарсага қодир. Улар давлат арбобларини муросага келтириш, араб арабнинг қонини тўкишга, умуман қон тўкилишига йўл қўймаслик учун шариат қонунларидан тўғри фойдаланиш йўлларини яхши билишади.

Ўрни келганда эътироф этиш керакки, Яқин Шарқ муаммосига СССРнинг давлат ва жамоат арбоблари орасида хулоса чиқаришда шошмай, юз бериши мумкин бўлган фожиянинг оқибатини ўйлаб фикр юритганлар ҳам бўлди. Уруш арафасида Ироққа бориб келган бир гуруҳ СССР халқ депутатлари кейинчалик оммавий ахборот воситаларидаги чиқишларида «урушга йўл қўймаслик мумкин эди» деган фикрни айтишди. Буни СССР Президенти М. Горбачевнинг топшириғи билан бир неча марта Ироқда бўлган академик Е. Примаков урушдан олдин ҳам, кейин ҳам «Комсомольская правда» ва «Правда» рўзномаларидаги чиқишларида далил-исбот билан асослади. Бироқ тугуннинг ечими изланмасдан туриб, АҚШ таъсиридаги араб давлатлари панд бериб қўйишди. Айниқса Саудия Арабистони шошма-шошарлик билан ўз ҳудудига АҚШ қўшинларини чақирганлиги қуёш чарақлаб турганда чақмоқ чаққандек бўлди. Саддам Ҳусайнгина эмас, балки бошқалар ҳам муқаддас жойлар бу тарзда topталишини тасаввур қилишмаганди. Ироқ президенти баъзи бир дўст араб мамлакатлари раҳбарлари АҚШ томонига ўтиб кетишларини ҳам кутмаганди.

Уруш бошланишига оз вақт қолганда Саддам Ҳусайн Евгений Примаков билан суҳбатда ҳарбий қисмларни Қувайтдан олиб чиқиб кетиши мумкинлигини эслатиб шундай деганди: «Мен — реалистман. Мен кетишим кераклигини биламан». Албатта, Саддам Ҳусайн Совет Иттифоқидан бошқача муносабат кутганди. Москва ҳеч бўлмаса урушга йўл қўймайди, деб ўйлаганди. Примаков буни бир неча бор эслатиб ўтди. Аксарият тинчликсевар совет кишилари ҳам шундай фикрда эдилар. Бироқ АҚШ урушни бошлаб юборди.

Шундай. Форс кўрфазидаги уруш Яқин Шарқдаги муаммоларни тобора мураккаблаштириб, чигаллаштириб юборди. Бундан кейин ҳам чигаллашган тугунларни ечиш учун янги-янги уринишлар, хатти-ҳаракатлар бўлади. Халқаро ҳакамлик ҳуқуқига эга беш давлат вакиллари ҳақиқат тарозиси атрофида ҳали кўп тўпланишади. Ўшанда СССР вакили ҳақиқатга, тинчликка, инсонпарварликка, эзгуликка хизмат қилувчи мувозанат мезонини сақлашда ўз ҳуқуқидан оқилона фойдаланишини истардик.

Иброҳим НОРМАТ,
Ўзбекистон ССР Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитетининг бўлим мудири.

Америкалик ўзбегим

Ишбилармонларнинг Тошкентдаги учрашуви якунланган бўлса-да, лекин бу анжуманнинг баъзи қатнашчилари республикамиз билан танишишни давом эттирмоқдалар. Шулардан бири— АҚШлик Эркин Назаров. Касбига кўра қурилиш лойиҳачи-конструктори бўлган бу йигитнинг отаси Рўзи Назар — асли марғилонлик. Эркин ота насиҳати билан республикамизда кўпгина тадбирларга бош-қош бўлиш ниятида. Жумладан, Хива шаҳрида кўп иш қилмоқчи. Бу ҳали режа. Ўзаро фикр алмашиш, мулоқот ва изланиш давом этмоқда.

Куни кеча Эркин Назаров Боғот райондаги Наримонов номли жамоа хўжалиги билан танишди. Хўжалик ишлаб чиқариши, одамларининг турмуш тарзи унда чуқур таассурот қолдирди.

Меҳмонга район ва хўжалик аҳлининг шу кунлардаги ишлари ҳамда режалари ҳақида Боғот район партия комитетининг биринчи котиби, халқ депутатлари район советининг раиси Шакаржон Хўжаниёзова, колхоз раиси Юсуфбой Қобулов муфассал сўзлаб беришди.

Х. ЖАББОРОВ.

СУРАТДА: америкалик лойиҳачи-конструктор Эркин Назаров Боғот районидаги Наримонов номли колхоз музейида.

Ж. ҚОЗОҚОВ олган сурат.

Холис фикр

ТЕРАК БАРЧАГА КЕРАК

Яқинда Бўстон шаҳарчасида яшовчи дўстимнинг уйида гурунглашиб ўтиргандик, суҳбат мавзуси айланиб ёғоч, тахта муаммосига тақалди.

— Иложи борича кўпроқ терак экиш керак! — деди суҳбатдошлардан бири.

— Гапингиз тўғри, лекин биз юқоридан буйруқ кутишга ўрганиб қолганмиз. Колхоз, совхоз далаларида қанчадан-қанча бўш ерлар, ўнлаб чақиримга чўзилган ариқлар бор. Қанийди ўша бўш жойларга зич қилиб терак экилса. Бунинг учун вилоят раҳбариятидан алоҳида топшириқ олиш шарт эмас,— дедим.

— Биз терак экаяпмиз,— дея суҳбатга қўшилди ёнимда ўтирган киши. Кейин билсам, у Зарбдор район Совети ижроия комитетининг раиси Собиржон Абдусатторов экан. — Ҳозир бир неча совхозда тераказор барпо этилди.

— Жуда яхши-ку, — дедим қизиқиб. — Тераклар оралиғи қанча бўлди? Ҳар қадамга биттадан экилдими?

— Йўқ, нега энди? Ҳар икки қаричга экилади...

Терак хусусида анчадан бери ўйлаб келаман. Баъзан иш билан, баъзан шунчаки чўлдаги хўжаликларга йўлим тушади. Қаерга борманг, бир хил андозадаги маъмурий биноларни кўрасиз. Хўжалик маркази, дала шийпонлари атрофини кўкаламзорлаштириш ҳам ғалати. Ҳар йили донаси фалон пул турадиган арча, чинор кўчатлари сотиб олиниб экилади. Баъзиларигина кўкаради. Қолганлари қурийди. Чунки улар асосан тоғли ерларда ўсадиган салқинсевар ўсимликлар. Дала шийпонлари олдида чўл шамолида сарғайган мужмағил арчаларни кўриб беихтиёр одамларимиз қонига сингиб қолган мутелик тимсолини тасаввур этаман. Ахир озгина мияни ишлатиб терак ёки тол экилса-ку, уч-тўрт йил ичида соя-салқин жой бўлади. Арча ёки чинорни тол ва тераклар соясида кўкартириш, ўзини тутиб олгандан сўнг тол билан теракни кесиб ташлаш мумкин. Бунда икки томонлама фойда кўрилади. Биринчидан, талай пулга сотиб олинган кўчат нобуд бўлмайди, иккинчидан, қирқилган терак ва тол қурилиш ашёси сифатида ишлатилади.

Биз кўпинча фикрлашдан кўра тайёр кўрсатмаларни бажаришга ўрганиб қолганмиз. Юқорида Собиржон Абдусатторов тилга олгани сингари ташаббуслар кам. Агар жиддийроқ ўйлаб кўрилса, давлат ва жамоа хўжаликлари ерларида тошлоқлиги туфайли камҳосил бўлган далалар истаганча топилади. Мен ўша суҳбат сабаб, агар хўжалик раҳбарлари раъй этишса, айтайлик, ташландиқ ётган бир гектар ерни тераказорга айлантиришса, қанча фойда кўриш-кўрмасликларини хомчўт қилдим. Албатта, бундан олдин терак дарахти ҳақида тўлароқ маълумот олиш ниятида ўзбек тилида чиққан қомусномамизни варақладим. «Терак-толдошлар (толгуллилар оиласи)га мансуб дарахт. Туронча, оқ, қора терак деган кенжа туркуми, 115 дан ошиқ тури бор. Бўйи 50-60 метр, диаметри 1-1,5 м. Танаси тик...» Терак ҳақидаги маълумотдан олинган бу парчани қомусномада қандай ёзилган бўлса, шундай келтираяпман. У ердаги дудмал ва мужмал жумлаларни ўқиб теракнинг бўйи эллик-олтмиш метр бўлишини билдим, холос. Терак неча йилда вояга етади, неча йил умр кўради ёки, айтайлик, ўн йилда баландлиги неча метрга етади-ю, йигирма йилда қанча бўлади, деган саволларга жавоб ололмадим. Хайриятки, маълумотнинг сўнгида «қаламчадан яхши кўпаяди» деган жумладан ўқувчи бу дарахт тез ўсадиган, кўпайтириш учун арча ва чинор каби дарахтларга ўхшаб кўп харажат талаб қилмайдиган ўсимлик эканини сал-пал англаши мумкин. Бахмал районида терак кўп экилиши сабабли ўша ерлик ижодкор танишимдан бу ҳақда сўрадим. Унинг айтишича, терак ўн йилда вояга етиб, бўйи ўн беш метрни ташкил этаркан. Ўн йиллик теракдан тахта тилиб олиш мумкин экан. Бошқа бир танишим эса бу дарахт йигирма йилсиз вояга етмайди ва унинг ёғочидан сифатли тахта чиқиши гумон, деб эътироз билдирди.

Мен бу иккала муносабатдан қуйидаги тўхтамга келдим: майли терак ёғочидан тахта олмайлик, лекин пўстлоғи арчилиб яхши қуритилса, полнинг остига қўйиладиган хариликка, болорликка ва қатор бошқа эҳтиёжларга ярайди-ку. Қишлоқда камтарона уй қуриш учун пол остига салкам олтмиш дона ёғоч керак.

Хўжалик раҳбари бир гектар ерни тераказор қилмоқчи, лекин кўзи қиймайди, чунки унга пахта экса, фойда олади. Қани кўрайликчи, терак қанча фойда бераркан: бир гектаримиз у ёғига юз, бу ёғи юз метр. Ҳисоблаб кўрсам, бир гектар ерга қирқ минг туп терак экиш мумкин. Ўн йил давомида айримларининг қуриб қолиши ва бошқа сабабларни ҳисобга олсак, фараз қилайлик, ўттиз минг терак вояга етди. Агар ҳар биттаси олти метрли ёғоч беради, десак ва битта ёғочни ўн сўмга пулласак, уч юз минг сўм фойда олар эканмиз. Уч юз минг сўмни ўнга бўлсак, бир гектар тераказор йилига ўттиз минг сўм даромад келтиради. Тераказор пахтага ўхшаб ҳар йили шудгор қилишга, ер текислашга, экишга, чопиқ қилишга ва бошқа қатор-қатор харажат талаб ишларга муҳтож эмас. Фақат суғориб турилса бас. Тераказорга кетадиган сув сарфиёти ҳам бир неча марта оз бўлади. Чунки дарахт илдизлари тупроқни зичлайди, мустаҳкамлигини оширади, оқибатда қиш бўйи ёққан ёғин ер остига сингиб кетмайди. Бундай ерда сув буғланиши ҳам очиқ ердагига қараганда кам бўлади. Негаки тераказор жойга қуёш нури деярли тушмайди,намни учириб кетувчи шамол ҳам қалин дарахтзорга оралай олмайди.

Хўжалик раҳбари ва аъзолари бош қотириб, бир гектар ерга терак эксалар, ҳам фойда оладилар, ҳам уч юздан ошиқ янги хонадонни ёғоч билан мўл-кўл таъминлашлари мумкин бўлади. Яна шуни айтиш керакки, мен теракдан битта ёғоч чиқади, деб ҳисобладим. Ҳолбуки, ўн яшар теракнинг бўйи ўн беш метр келади. Демак, унинг пастки йўғон танасидан ташқари нисбатан ингичка қисми ҳам бор. Яъни бостирма, омборхона, товуқхона каби ёрдамчи бинолар томини ёпишга ярайдиган уч-тўрт метрли ингичкароқ ёғоч ҳам олиш мумкин. Агар буларни ҳам пулга чақсак, юз минг атрофидаги маблағни ташкил этади. Яширишнинг ҳожати йўқ, чорбоғим тўрида каттароқ бостирма қурай десам, ақалли ходача топиш ҳам мушкул.

Юқоридаги ҳисоб-китобдан келиб чиқиб терак етиштиришга кенг миқёсда ёндашиш мақсадга мувофиқ. Ўрмон хўжалиги вазирлиги ихтиёрида асосан тераказорлар яратишга ихтисослашган хўжаликлар ташкил этиш мумкин-ку. Минг гектар ерга терак эккан хўжалик йилига ўттиз миллион сўм фойда олади. Қолаверса, ўн миллионлаб дарахтлар заҳарланган, чанг-тўзонга тўйинган ҳавомизни сезиларли даражада тозалайди, кислородга бойитади.

Биз яшайдиган жой шундай юртки, унинг дашт-биёбонидаги қорақурт ҳам фойданинг кони. Ширин-шакар меваларимиз, қовун-тарвузларимиз, тилламиз, пилламиз ва бошқа хилма-хил бойликларимизни айтмасам ҳам бўлади. Биз ғофил бандалар эса бойлик деганда фақат пахтани тушуниб келдик. Минг машаққат билан етиштирган пахтани сув текинга сотамиз, эвазига керакли нарсаларни, жумладан ёғоч, тахтани ўн баробар қимматга сотиб оламиз. Худди программалаштирилган роботларга ўхшаб фақат пахта деявермасдан, бошқа экинларга ҳам қайишиш керак. Тўғри, бу ҳақда кўп гапирилаяпти, аммо амалда ҳеч нарса ўзгаргани йўқ. Шаҳарларнинг биқинига бош урган, деҳқонларнинг томорқасини ҳам ямлайман, деган пахтазорларни кўриб юрагимда санчиқ туради. Кейинги йилларда одамларга томорқа берилаяпти, лекин шу ҳам кўнгилдагидек эмас.

Гапимнинг сўнгида яна бир таклифни ўртага ташламоқчиман. Ҳозир китоб чиқариш, хабарнома, ойнома нашр этиш йўлидаги энг катта тўсиқ қоғоз муаммоси бўлиб қолмоқда. Балки бу фикрим кимларгадир ҳавойи туюлар, лекин ўйлаб кўрса бўлади. Агар вақти келиб ақлли, омилкор одамлар топилса, ўн минглаб гектар ерларни эгаллаган тераказор ўрмонлар бунёд этилса, чекланган миқдорда бўлса-да, ўзимизнинг қоғоз саноатимизни йўлга қўйишимиз мумкин. Хуллас, дунёни ерга қўйиб, мулоҳаза қилиб кўрилса, ҳамма нарсанинг йўли топилади. Зеро, қаловини топсанг қор ёнади.

Абдураҳмон КАРИМОВ,
ёзувчи.

ТАШВИШЛИ ХАБАР

БОЗОР ТАЛАБИНИ ҚОНДИРАЙЛИК

Наманган дўконларининг пештахталарида хонатлас анчадан бери бу қадар кўп бўлмаган эди. Чиройли, камалак жилосидек кўзни қамаштирадиган газламалар ҳамманинг эътиборини ўзига тортади. Лекин... нархи чақади.

Айни вақтда Наманган абрли газламалар-ипак ишлаб чиқариш бирлашмасида ҳамма ишлар умуман яхши кетаяпти. Бирлашма вилоятда хонатлас ишлаб чиқарадиган асосий корхона ҳисобланади. Бирлашма иқтисодий кўрсаткичлар бўйича аввалги йиллардаги сингари саноат корхоналари орасида карвонбошилик қилмоқда. Лекин, афсуски, бу таассурот кўп жиҳатдан саробга ўхшаб кетади. Чунки ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ҳажми ўсиш суръатларини пулга чаққанда бундай ютуққа фақат нарх-наводаги фарқ ҳисобига эришилгани аён бўлиб қолади.

— Хонатлас нархи оширилаётган бўлса, унга бўлган талаб сўзсиз камайиб кетишини билгандик, — дейди режа бўлимининг бошлиғи А. Иброҳимов. — Ўтган йилданоқ бошқа газламалар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш учун ҳаракат қилдик. Бироқ хом ашё етказиб бериш муаммосини ҳал этиш имкони бўлмади.

Шу йилдан бирлашма маҳсулотлари ёнига яна бир янгилик қўшилди — бу аёлларнинг люрексли капрон рўмолларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Ҳозирдаёқ 16 минг метрга яқин рўмолбоп газлама чиқарилди. Аммо харидоргир бўлган бу маҳсулот ҳам корхона иқтисодий аҳволини барқарорлаштиришга унча ёрдам беролмайди.

Шу сабабли бирлашмада қуйидаги тадбирни амалга оширишга қарор қилдилар: учинчи квартада сунъий толадан хонатлас ишлаб чиқара бошлайдилар. Янги газлама сифат жиҳатидан табиий хонатласдан яхши бўлмаса ҳам, бу янги газлама харидоргир бўлади, деб ҳисоблашмоқда бирлашмада. Шу сабабли унинг нархи табиий хонатласнинг нархидан икки баравар камдир.

Бир қарашда иложи топилгандек, бирлашма тақдири учун қайғуришнинг ҳожати йўқдек, энди ҳамма нарса хонатлас тўқиб чиқаришни қандай миқёсда йўлга қўйишга боғлиқдек туюлади. Бироқ, кўриниб турибдики, сунъий атласни унчалик кўп ишлаб чиқара олмайдилар. Мамлакатимиз бошқа минтақаларидан олинадиган сунъий тола ҳам мунтазам келтирилмаяпти, бунинг устига шартномада кўзда тутилганига нисбатан кам олиб келинаяпти. Беш ой якунларига кўра икки миллион сўмликдан кўпроқ, полиэфир ва сунъий тола кам етказиб берилди. Яқин ойлар ичида хом ашё етказиб беришга кафолат йўқ ва шу сабабли бирлашмада: энди нима қилдик, дея бош қотиришмоқда.

ЎзТАГ мухбири.

Таклиф, мулоҳаза, ечим

ОРОЛ... ТЎЛАДИ

Орол денгизи асрлар оша катта минтақанинг ўзига хос ҳаёт манбаи ва сув базаси бўлиб келди. Унга нисбатан нотўғри муносабат туфайли саёзлашиб қуриш арафасида турибди. Буни Қорабўғозкўл мисолида ҳам кўриш мумкин. Маълум миқдорда ҳар хил тузлар олиш мақсадида 70-йилларда академик Е. К. Федоров бошлиқ комиссия тавсияси билан у улкан денгиздан ажратилди. Натижа шунга бориб етдики, унинг атрофи офат зонасига айланди. Ҳайвонот олами, ўсимлик дунёси, тупроқ тузилиши, иқлим, ҳаво, сув туз бўрони остида қола бошлади. Космик кузатишларга кўра, унинг чанг-тўзонлари Кубангача бориб етган. Ёзишларича, академик Е. К. Федоров ўз ўлими олдидан бу борада катта хато қилганини тан олган. Бундай ачинарли ҳол Орол денгизи атрофида ҳам яққол кузатилмоқда.

60-йилларгача Орол денгизи ўз ҳолатини маълум миқдорда сақлаб келди, яъни майдони 66 минг кв. км.ни ташкил этарди. Унга Амударё ва Сирдарёдан йилига ўртача 52 куб км. сув қуйиларди. Ундан ташқари 5 куб км. атрофида ёғин-сочиндан ва 1 куб км. сув ер остидан шимилиб, денгизга тўпланган. Минг афсуски, бу жуғрофий маълумотлар энди ўтмишни эслаб қайғуриш учунгина керак бўлмоқда. Кейинги 20-25 йил Оролни тугатиш ёки қуритиш даври бўлди. Бу мудҳиш ишнинг олдини олиш ҳақида қатор олимлар ва мутахассислар ўз фикрларини билдириб келдилар. Аммо таклифу мулоҳазалар фақат қоғозда қолиб кетмоқда, чунки ҳамма вақт ҳам бундай фикрлар раҳбарлар томонидан тўғри қабул қилинавермайди. Ҳатто шу даражага бориб етилдики, «Орол денгизи ўрнида пахта етиштириш мумкин» каби масъулиятсиз фикрлар айтилди. КПСС Марказий Комитетининг май (1966 йил) Пленумида қабул қилинган қарорни бажариш мақсадида минтақада суғориладиган ерлар майдони кескин кенгайди. Қатор каналлар (кўплари бетонлаштирилмаган), сув омборлари барпо этилди, чўллар ўзлаштирилди. Шундай ҳоллар ҳам бўлдики, ноқулай, нотекис қир-адир ҳам ўзлаштирилди. Натижада Орол ҳавзасида суғориладиган ерлар 1950 йилда 2,8 млн. гектар бўлса, ҳозир 7 миллион гектарга етди. Мавжуд ўзлаштирилган майдонларга биринчи навбатда сувни кўп талаб қиладиган пахта, шоли экилди. Суғориш ишларининг хунук оқибатлари туфайли Ҳайдаркўл, Арнасой, Шўркўл, Сариқамиш каби кўплаб шўр кўллар пайдо бўлди.

Кейинги 2-3 йил ичида Оролга эътибор кучайиб, анжуманлар, экспедициялар, комиссиялар сони анча кўпайди. 1990 йил октябрь ойининг бошларигача Орол тақдири бўйича 106 марта йирик анжуманлар ўтказилибди, уларда қабул қилинган ҳужжатлар учун 30 тонна қоғоз ишлатилибди, ичиш учун 2 вагон минерал сув сарфланибди ва ҳоказолар. Лекин анжуманлар қарорлари, таклиф ва мулоҳазаларнинг ижросини сезиш қийин. Ҳатто КПСС Марказий Комитети ва СССР Вазирлар Кенгаши «Орол денгизи районида экология ва санитария вазиятини тубдан яхшилаш, унинг ҳавзасида ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ҳамда уларни муҳофаза қилиш чоралари» тўғрисида 1988 йил 19 сентябрда қабул қилган қарори ҳам бажарилмаяпти.

Хўш, нима қилиш керак? Албатта ҳар қандай шароитда денгизни камида ҳозирги ҳолатида сақлаш шарт. Акс ҳолда Оролнинг қуриши унинг атрофидаги Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари учунгина фожиа бўлиб қолмасдан, РСФСРнинг жанубий ҳудудларига ҳам кескин таъсирини кўрсатади. Дарёлар ва уларнинг ирмоқлари сувидан фойдаланувчилар иши устидан назорат деярли йўқ. Ваҳоланки, икки дарё орқали Орол денгизига тушадиган сув миқдори шунга жуда боғлиқ. Шуларни назарда тутиб, Ўзбекистон, Қозоғистон, Туркманистон, Тожикистон ва Қирғизистон республикалари қошида холис, муқаррар, обрўли комитет ёки кенгаш зарур деб ўйлаймиз. Мазкур ташкилотнинг асосий мақсади Орол денгизи сувини сақлаш, ҳар томонлама кўпайишини таъмин этиш ва унинг асоси Амударё, Сирдарё ҳавзаларини қаттиқ назорат қилишдан иборат бўлиши керак. Бунинг доирасида жуда катта, муаммоли ишлар ётибди.

Аввало, мавжуд ҳудуддаги сувлардан тўғри ва оқилона фойдаланиш тадбирларини ишлаб чиқиш зарур. Очиқ каналларни бетонлаштириш, суғориладиган ҳудудларда сувни норма атрофида тақсимлаш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, янги суғориш усулларини жорий этиш, сел сувларидан оқилона фойдаланиш каби тадбирий чоралар Орол сувини кўпайтириш билан бирга унинг ҳавзасида табиий ижтимоий-иқтисодий жараёнларни яхшилайди. Ўз сувини қадрлаб, эъзозлаб, тежаб, тўғри фойдаланмаган халқ бошқалардан қандай қилиб нажот кутиши мумкин?

Матбуот хабарларига эътибор берилганда, Амударё ва Сирдарё дарёларининг «қулоқ боши»си ҳисобланган Тожикистон, Қирғизистон республикаларининг Оролга муносабатлари деярли сезилмайди. Ваҳоланки, Орол фожиаси ҳозир бутун инсониятни ташвишга солмоқда. Салбий оқибатлар эртами-индин уларга ҳам ўз таъсирини кўрсатмай қолмайди. Мудҳиш воқеаларнинг олдини олишни биргаликда, ҳамжиҳатлик билан бартараф этиш маъқул.

Маълумки, Орол ҳавзасида кўп сув талаб қиладиган пахта, шоли ва бошқа экинлар ҳукмрон. Улар майдонини, жумладан пахтани 30-40 фоиз, шолини 40-50 фоиз қисқартириш керак бўлади. Шунда Ўзбекистонда 3-3,5 млн. тонна қолган тўртта республикада 1,5-2 млн. тонна пахта етиштирилади. Бу миқдор эҳтиёж учун етарли деб ўйлаймиз. Пахта майдонининг кескин камайиши натижасида куз ва қиш ойларида ернинг шўрини ювишга сарфланаётган катта ҳажмдаги сувлар ҳам иқтисод қилинади.

Бизда суғоришнинг янги илмий усулларига ўтиш вақти аллақачон етиб келган. Негадир хўжаликлар ҳамон сувни кўллаб исроф қиладиган кетмон усулидан қутула олмаяптилар. Фарғона, Тошкент вилоятларининг айрим хўжаликларида боғларини томчилатиб ва озуқа экинларини ёмғирлатиб суғориш усуллари мавжуд. Бу усуллар ҳосилдорликни 20-25 фоиз ошириш билан бирга сувни 3-4 баравар тежар экан. Бизнингча, суғоришнинг томчилатиш усулини боғдорчиликда ва бошқа айрим экинзорларда қўллаш яхши натижа беради. Ёмғирлатиш усулини буғдой ва бошқа донли экинлар майдонларида кенг жорий этиш керак.

Орол денгизи чекинган қумли, шўрхоқ чўлларга қийинчилик билан бўлса-да мослаша оладиган саксовул, қандим, черкез ва бошқа ўсимликларни экиш лозим, чунки улар шамол тезлигини сусайтириб, қумли, шўр чанг-тўзонлар кўтарилишининг олдини олади, тупроқ тузилишини яхшилайди, намликни сақлашга ёрдам беради, ўтли ўсимликларнинг ривожланиши учун шароит яратади, ҳайвонот олами тикланади, денгиз суви буғланиши камаяди, экологик ҳолатнинг яхшиланишига туртки бўлади ва ҳоказо.

Эътибор берилса, ҳозир ҳам Амударё ва Сирдарё ҳавзаларида сувнинг ўринсиз сарфи жуда катта. Шунинг учун Амударё ҳавзасидаги Сарез кўли сувининг бир қисмини, Рангун, Нурек, Жанубий Сурхон, Талимаржон, Қуйимозор, Занд, Туямўйин, Дауткўл сув омборларини, Вахш, Қарши, Аму-Бухоро, Қорақум ва бошқа каналлар сувининг маълум қисмини Амударёга қайтариш керак. Ҳозирги вақтда биргина Қорақум канали туфайли Амударёдан ҳар йили 12 куб км. сув олинмоқда. Мутахассислар фикрига кўра, шунинг 3 дан 7 куб километргача ҳажми буғланиб ва қумга сингиб йўқ бўлмоқда. Наҳотки канални бетонлаштириш мумкин эмас? Унинг ҳажмини қисқартириб, бетонлаштириш эвазига йилига 5-6 куб км. сувни иқтисод қилиб, Амударёга қайтариш мумкин. Шуни ҳам айтиш лозимки, Ашхобод шаҳри ва унинг атрофи учун Каспий денгизининг Красноводск қўлтиғидан сув олиб тозалаш мумкин, бу ҳам Амударё сувини тежашга ёрдам беради, Сирдарё ҳавзасидаги Тўқтағул, Андижон, Қайроққум, Чорвоқ, Чордара сув омборлари ва баъзи каналлар сувининг маълум қисмини ҳамда Ҳайдаркўл — Арнасой кўли сувининг ҳаммасини Сирдарёга йўналтириш керак. Бундан ташқари Сирдарё ирмоқлари сувини ҳар томонлама назорат қилиш ва кўпайтириш мақсадга мувофиқдир.

Сурхондарё, Қашқадарё, Бухоро, Чоржўй воҳаларида вужудга келаётган барча қайтарма, оқава ва зовур сувларни йиғувчи махсус коллектор қазиб, сувини Оролга оқизишни тезроқ амалга ошириш зарур. Сариқамиш кўлига қуйиладиган Ларёлиқ ва Озерний коллекторларини ҳам Оролга оқизиш керак. Бу тадбирлар Сирдарё ҳавзаси ва бошқа воҳаларга ҳам тааллуқлидир. Зовур сувларини оқизиш денгиз сувини кўпайтирибгина қолмай уни маълум миқдорда чучуклаштиришга ҳам хизмат қилади. Сариқамиш кўли Оролнинг жанубий-ғарбида жойлашган бўлиб, унчалик узоқ бўлмаган 200 км. масофада, узунлиги 150 км, эни 90 км. бўлган катта майдонда фойдасиз ҳолда, шўрлиги кундан-кунга ортиб ястаниб ётибди. Буни ҳам тез орада иложи борича тозалаб Оролга оқизиш керак.

Ҳозирги вақтда кечиктириб бўлмайдиган яна бир муҳим масала — сув омборлари тўғрисида тўхталмоқчимиз. Суғоришни жадаллаштириш даврида Амударё ва Сирдарё ҳавзасида кўплаб омборлар барпо этилди. Натижада булар ҳам шу дарёлар сувининг жиддий камайишига олиб келгани омборлар атрофидаги экологик ҳолатнинг бузилгани ҳеч кимга сир эмас. Кўп ҳажмдаги сув буғланиш ва эътиборсизлик оқибатида исроф бўлмоқда. Йилдан-йилга лойқалар ҳисобига уларнинг сатҳи ҳам қисқариб бормоқда. Яна энг ачинарли томони шундаки, минтақадаги аксарият омборлар атайлаб ташкил этилгандек, жуғрофий ўрнига кўра аҳоли зич яшайдиган шаҳарлар ва қишлоқлар юқорисида (устида) қурилган. Маълумки, улар жойлашган ҳудудлар тектоник ҳаракатлар зонасига киради. Шундай экан, у жойларда кучли ер қимирлаши бўлмайди деб ким кафолат бера олади? Шуларни ҳисобга олиб, кўпгина сув омборларининг баҳридан ўтиш керакмикин, деган таклиф ҳам йўқ эмас. Бу фикрларнинг амалга ошиши натижасида кўпгина дарёлар табиийлигига қайтади. Амударё ва Сирдарё суви кескин ортади.

Зарафшон Амударёнинг ирмоқларидан бири бўлган. Ҳавзасида суғоришнинг кенгайиши, ер ости сувларидан фойдаланишнинг ортиши, қатор сув омборлари ва каналларнинг барпо этилиши оқибатида Амударёни тарк этган. Юқорида таъкидлаганимиздек, пахта майдонларининг кескин камайиши, сув омборларининг қисқариши натижасида Зарафшон ва қўшни Қашқадарёнинг ҳам сув ҳажми ошуви аниқ. Кўпайган сувларни Аму-Бухоро ва Қарши каналлари орқали қайтарма оқим сифатида Амударёга оқизиш мумкин.

Маълумотларга қараганда, минтақада катта ҳажмдаги сув қазиб олинган фойдали қазилмалар ўрнини тўлдиришга сарфланар экан. Сув сарфини камайтирадиган янги илмий технологик усулларни жорий этиш талаб қилинади.

Албатта, бу ишларнинг ҳаммаси учун жуда катта маблағ керак. Бунинг учун беш республика ва Иттифоқ алоҳида жамғарма ташкил қилишлари муқаррар. Бундан ташқари Орол хайриясига тушган пулларнинг катта қисми шу мақсадлар учун ишлатилиши маъқул. Орол фожиаси халқимиз фожиаси эканлигини тушунганлар уни сақлаш учун қўлдан келадиган ёрдамни аямайдилар деган фикрдамиз.

Тадбирлар тўғри амалга оша борса, яқин орада Оролга ёғин-сочин ва ер остидан сизиб келадиган сувлар билан бирга йилига 35-40 куб км. сув тушиши мумкин. Лекин бу чора-тадбирлар Оролни фақатгина ҳозирги ҳолатда сақлаб туришгагина имкон яратади.

Орол денгизи олдинги ҳолатини тиклашнинг бирдан-бир йўли Сибирдан сув олиб келишдир. Аввало кўплаб маблағ сарфланадиган, пухта ўйланган олдинги лойиҳани тиклаш керак. Агар бордию унга қайтиш иложи бўлмаса, биз янги қулай бир фикрни таклиф этмоқчимизки, бу унчалик мураккаб ва кўп маблағ талаб қилмайди. Ҳаммаси бўлиб йилига 10-15 куб км. сув олиб келинадиган очиқ усулдаги сув қувурлари ўтказиш хусусида ўйласа арзийди. Ҳозирги илмий-техникавий тараққиёт олдида бу ҳеч нарса эмас. Кечиктириб бўлмайдиган бу иш Иртиш дарёсидан тахминан Тобольск шаҳри атрофларидан бошланиб, Турғай дарвозаси орқали тўғридан-тўғри Оролгача амалга оширилади. Фақат сувнинг доимий оқиб туришини таъмин этиш зарур. Бунинг афзаллиги шундаки, сув буғланиши ва бошқа исрофгарчиликнинг олди олинади, Орол денгизи суви чучуклаша боради, кам маблағ сарфланади ва тез орада амалга ошади, иқлимий-экологик ўзгаришларга таъсир кўрсатмайди. Ушбу таклифни амалга ошириш учун Қозоғистон ҳамда Ўрта Осиё республикалари раҳбарлари РСФСР ва Иттифоқ билан шартнома тузишни жадаллаштирсалар, айни муддао бўлади.

Шундай қилиб, таъкидланган таклифлар жадал бажарила борса, Орол денгизини нафақат ҳозирги даражада сақлаб қолиш, ҳатто аввалги ҳолатини тиклаш мумкин.

Баҳром ҲУСЕНОВ,
Искандар УСМОНОВ,
Самарқанд кооператив институти доцентлари.

Мозий—бош устоз

ҲЕЧДАН КЎРА КЕЧ

Не эжабки, «Улуғ Октябрь Социалистик революциясига қадар Ўрта Осиёда ерлик аҳолнинг бир-икки фоизи саводли бўлган» экан. Гўё бизнинг ўтмишимизу насл-насабимизнинг тайини йўқдай, гўё инқилобдан сўнг пайдо бўлганмиз. Дунёга янги келган чақалоқдек ҳаммамизга «фамилия» ато этилди, — «ов» (— «ова»), — «ёв» («ёва») қўшимчалари отамиз ёки бобомизнинг исмига қўшилиб, паспортлару туғилганлик ҳақидаги гувоҳномаларга ёзиб қўйилди. Тартибга тушдик. Ҳатто фамилияга «ич» — «на»лар қўшилиб ғаройиб «отчество»лар кашф этилди. «Отчество» олгандан кейин ўзимизни зиёлисифат, мансабга мингандек ҳис қилдик, гоҳида фахрландик ҳам.

Биз ҳам мозийдан қиёс олиб эркакларга «—ий», аёлларга «—ия» қўшимчасини ишлатиб: М. Қошғарий, Низомий, Лутфий, Қодирий, Маърифия, Ражабия деб ёппасига ёза бошласак бўлмасмикин?

Тўғри, эскича қоидага ўтиш кўпчиликка эриш туюлади. Бироқ бу — бировнинг эски чориғини кийгандан дурустроқ йўл.

Энди «отчество» ҳақида икки оғиз сўз. У ўзи нима учун керак? Агар керак бўлса «ўғли», «қизи» сўзларини ота исмига қўшиб «отчество» ясаш оммалашиб, урф бўлиб келаяпти: Шалола Қосим қизи, Зебунисо Бекмирза қизи. Қаранг, қандай чиройли!

Ёшлар ўзларидан катталар исмига «ака», «опа», «почча», «ача» сўзларини ёки катталар ўзидан кичик йигитлар исмларига «жон», «бек», «бой», «илло», «дин» қўшиб гапирадилар: Аҳмаджон, Валибек, Турсунбой, Неъматилло, Жамолиддин, Маматхон ва ҳоказо. Мана шунинг ўзи чиройли, самимий эмасми?..

Ёши ўзидан катта аёллар исмига «опа», «ая» ёки «эгачи», «ача» сўзларини қўшиб айтиш, сингиллар исмига «хон», «ой», «нисо», «бону», «пошша», «биби», баъзи шеваларда «бу» қўшиб ишлатилади. Масалан: Тожихон, Турсуной, Қумринисо, Самарбону, Тўтипошша, Кумушбиби, Ҳамробу каби. Менимча, шундай ўзбекона (расмий) ҳужжатларга ёзилиши мақсадга мувофиқдир.

Мамадусмон АЗИЗ ўғли,
Ўш вилояти.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

УТКА ЕҚКИЛ САРВНИ, УЛ ҚАДДИ РАЪНО БУЛМАСА,
ЕЛГА БЕРГИЛ ГУЛНИ, УЛ РУХСОРИ ЗЕБО БУЛМАСА,
САРВ БИРЛА ГУЛ ТОМОШОСИГА МАЙЛИМ ЙУҚ ТУРУР,
БОҒ АРО УЛ САРВИ ГУЛРУХДИН ТОМОШО БУЛМАСА!

АЛЛАНИНГ ТЕНГСИЗ СЕҲРИ

КЕЧА Тошкент шаҳар тарихий ва маданий ёдгорликлар тарғибот уйида алла ижрочиларининг республика кўрик-танлови бошланди. Унда Қорақалпоғистон мухтор республикаси ва барча вилоятлардан якка ёки гуруҳ бўлиб айтувчилардан ташқари жойлардаги фольклор-этнографик ансамбллар ҳам қатнашаяпти. Танловни Ўзбекистон ССР маданият вазири Н. Ғопов очиб, оилада чақалоқ туғилиши билан боғлиқ расм-русмлар, анъаналар, урф-одатлар, алла қўшиқлари ва ушбу кўрик-танловни ўтказишдан кўзланган мақсад ҳақида қисқача тўхталди.

Шундан сўнг саҳнага андижонликлар чиқишди. Бешикдаги чақалоқ шовқиндан чўчиб йиғлай бошлайди. Ёш бека болани овутолмай довдирайди. «Муборак бўлсин»га чиқишган кампирлар алла айта бошлашади. Майин ҳазин нолани эшитган чақалоқ тин олиб уйқуга кетади. Аллада қандай сир борлигини тушунолмай келинчак таажжубда...

Хўжаободликларнинг чақалоқ қулоғига азон айтиш саҳна кўринишлари ҳам томошабинларга манзур бўлди.

Наманган районидаги Бўстон фольклор-этнографик ансамблининг кекса қатнашчилари Бўстон ая Хожимирзаева, Бўстон ая Пошшаева халқ орасида аллақачонлар унутилиб кетган қадимий алла матнини ижро этдилар. Ҳакамлар ҳайъати улар маҳоратини юқори баҳолади.

Ғаллаорол районлик аллачи кампирлар намойиш этган бешик тўйи саҳна кўринишида бу маросимнинг тарбиявий аҳамияти жонли ифодаланди.

Куннинг иккинчи ярмида Қашқадарё, Самарқанд, Сурхондарё вилоятлари вакиллари ўз маҳоратларини намойиш этдилар. Бугун кўрик-танлов давом этади.

И. ТОШЕВ.
«Халқ сўзи» мухбири.

Юсуф Султонович СУЛТОНОВ

Ўзбек адабиётшунослиги оғир жудоликка учради. Таниқли олим, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби, СССР Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси, Беруний номидаги республика Давлат мукофотининг соҳиби, кекса коммунист Юсуф Султонович Султонов узоқ давом этган оғир касалликдан сўнг шу йил 24 июнь куни 80 ёшида вафот этди.

Ю. С. Султонов 1911 йилда Тошкентда камбағал деҳқон оиласида туғилди. 1925 — 1932 йилларда Наримонов номидаги педагогика билим юртида, Ўрта Осиё давлат университетида таълим олди. 1937 йилдан бошлаб унинг бутун фаолияти тил ва адабиёт институти билан боғлиқ бўлди. У бу ерда кичик илмий ходим, катта илмий ходим, бўлим мудири, директор ўринбосари ва директор лавозимларида самарали меҳнат қилди. 1941—1950 йилларда Совет Армияси сафларида хизмат қилган Ю. Султонов 1952—1960 йилларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида масъул вазифаларда ишлади. У қаерда, қайси лавозимда ишламасин, софдиллиги, дилкашлиги, ҳалоллиги ва камтарлиги билан чуқур иззат-икромга сазовор бўлди.

Ю. С. Султоновнинг илмий фаолияти салмоқли ва кўп қирралидир. У қатор тадқиқот, дарслик, илмий ва оммабоп мақолалар муаллифидир. Унинг ижодида Ҳамза меросини ўрганиш ва тарғиб этиш асосий ўрин тутади. Ю. С. Султоновнинг фаол ҳамкорлигида ўрта мактаблар учун яратилган «Ўзбек совет адабиёти» дарслиги қирқ йил давомида муттасил нашр этилиб келди.

Ю. С. Султоновнинг хизматлари муносиб тақдирланди. У давлатимизнинг қатор орден ва медалларига, республикамиз Олий Кенгаши Раёсати фахрий ёрлиқларига сазовор бўлди.

Улкан олим ва дилкаш инсон Ю. С. Султоновнинг порлоқ хотираси қалбаримизда абадий сақланади.

Э. Самандаров, К. Юсупов, Б. Назаров, М. Салоҳиддинов, И. Искандаров, О. Ёқубов, К. Яшин, И. Султонов, Ҳ. Ёқубов, Т. Мирзаев, А. Ҳожиев.

Соғлиқни сақлашни қайта қуриш қирралари

КОМПЬЮТЕР ШАРОФАТИ

Ҳар қандай соғлиқни сақлаш муассасасида муолажа дафтарчасини кутиб навбатда турган кишиларни кўриш одатдаги манзарага айланган. Тиббиёт ходимлари муолажа дафтарчаси йўқолиб қолганлигини айтиб, беморларни кўпинча ҳайратда қолдирадилар. Яқин-яқингача ана шундай вазият Наманган вилоят тиш даволаш поликлиникасига ҳам хос эди. Энди бу ерда беморга хизмат кўрсатиш учун атиги 10 секунд вақт сарфланади.

Ишни йўлга қўйишда шифокорларга компьютерлар ёрдам берди. Электрон ҳисоблаш машинаси тиш даволовчи шифокорларни беморларнинг сон-саноқсиз муолажа дафтарчаларини тўлдириш заруратидан халос этди. Энди биз тасаввур этган муолажа дафтарчаларининг ўзи ҳам йўқ. Аниқланган касаллик, белгиланган даволаш усуллари ва дори-дармонлар ҳақидаги зарур ёзувларни ЭҲМнинг ўзи бажаради. У ана шу барча маълумотларни хотирасида сақлайди.

Шифокорлар беморларга янада яхшироқ хизмат қилиш имкониятига эга бўлдилар. Айни вақтда улар қабул қилиши мумкин бўлган беморлар сони ҳам кўпайди. Бу эса муҳимдир, чунки поликлиника хўжалик ҳисобида ишлайди. Шифокор қанча беморга хизмат кўрсатганига асосланиб, маош тўланади.

— Ҳар бир шифокорнинг иш ҳажмини белгилашда ҳам компьютерлар бизга ёрдам бермоқда, — дейди поликлиника бош шифокори Ш. Тиллабоев. — Авваллари ҳисобот тузиш учун жуда кўп вақт сарфлардик, энди эса бу ишни машина саноқли дақиқаларда бажармоқда.

Поликлиника компьютерлаш ишларига 250 минг сўм сарфлади. Бу пулнинг кўп қисмини вилоят соғлиқни сақлаш бўлими ажратди, қолгани эса шаҳар бюджетидан қопланди.

Поликлиникани замонавий даволаш муассасасига айлантириш йўлида дастлабки қадам ташланди, деб ҳисоблашмоқда мутахассислар. Энди, энг муҳими, муолажанинг янги усулларини жорий этишдир. Бу ерда лазер техникасидан кенг фойдаланилмоқда. Ҳозир жарроҳлик бўлимида лазер пичоғи монтаж қилинмоқда. «Феруза» стерилизатори яхши бўлиб чиқди. Бу аппаратда стерилизация ишлари инфрақизил нурлар ёрдамида бажарилмоқда, бу эса ана шу ишни бажаришга кетадиган вақтни анча камайтиради.

Бу ишдан беморларгина эмас, балки шифокорларнинг ўзлари ҳам жуда мамнун бўлишмоқда.

Н. ХЎЖАЕВА,
ЎзТАГ мухбири.

Ўзбек қизи. Умарали ҚЎШВОҚ олган сурат-лавҳа.

АЖИБ ДУНЁ

ЭНГ ЁШ ФАНТАСТ ЁЗУВЧИ

● БУЮК БРИТАНИЯДА чиқадиган рўзномаларнинг таъкидларига кўра, илмий фантастика жанрларида китоб ёзган англиялик етти яшар Алекс Уильямс дунёдаги энг ёш ёзувчидир. У роботларнинг саргузаштлари ҳақида роман ёзган.

Қизиғи шундаки, бу китоб муҳарририятнинг ҳеч қандай таҳриру тузатишисиз — ёш авторнинг йўл қўйган барча грамматик ва услубий хатолари қандай бўлса шундайлигича чоп этилган. Бу китобнинг Буюк Британияда бозори шу даражада чаққон бўлганки, у жуда қисқа вақт ичида сотилиб бўлинган.

ИЗҚУВАР ШЕРЛАР

● ВЕНЕСУЭЛАНИНГ ПОЙТАХТИ Каракас шаҳрида бир жуфт шер боласини полициячилар махсус тажрибадан ўтказмоқдалар. Улар маълум муддат таълим олганларидан сўнг полициячиларга назорат хизмати пайтида кўмаклашадилар. Шуниси қизиқки, шерларга наркотик моддаларни ва гиёвандларни топишни ўргатишмоқда. Маълумки, шерларнинг ҳид билиши итларга нисбатан ўн баробар зиёддир.

ҚАМОҚХОНАДАГИ ТАШВИШ

● МИТТИГИНА САН-МАРИНО давлатидаги қамоқхонадан қочиб кетган бир маҳбус бу «муассаса» хизматчилари ўртасидаги жиддий ташвишга сабаб бўлган. Болгарияда чиқадиган «Орбита» рўзномасининг хабарига кўра, бу қочоқ қамоқхонадаги якка-ю ягона маҳбус экан. Энди унинг бошлиқлари ишдан бўшатишларини кутиб ўтиришибди.

УТГАН АСРГА БИЛЕТ

● ОЛМОНИЯЛИК ЎҚИТУВЧИ Карл-Отто Зангер темир йўл, автобус, трамвай, пароходларнинг билетларини йиғади. Бир неча ўн йил мобайнида у саксондан ортиқ мамлакатларнинг 20 минг билетини йиғган. Зангер хонасидаги деворларга ўрнатган кўргазма тўпламларидаги ҳар бир билетга қайси йилда чиққанлиги, қайси мамлакатники эканлиги, транспорт тури ҳақидаги ахборот ёпиштириб қўйилган. Экспонатлар орасидаги энг қадимийси — немислар темир йўлининг чиптаси бўлиб, у 1867 йилда чиқарилган экан.

КИМ КЎП ЮПҚА ЕЙДИ?

● ЮГОСЛАВИЯНИНГ БОР шаҳрида ичига асал солинган юпқадан ким кўп ейиши бўйича антиқа мусобақа ўтказилди. Унинг шартига кўра 45 минут ичида ҳеч қандай ичимликсиз ким кўп юпқа еса у киши ғолиб деб топилиб, махсус соврин билан тақдирланади. Бу беллашувда 65 киши қатнашди. Мусобақани шаҳар ҳокимларидан иборат нуфузли жюри баҳолаб борди. Мусобақанинг 20-минутида 65 кишидан атиги етти киши қолди. 42-минутда 51 дона юпқа еган 22 ёшли Бранко Шарич ғолиб бўлди. Бу пайтга келиб унинг бошқа рақиблари чидай олмай ўйиндан чиқиб кетишганди.

ОҚ АВТОМОБИЛДАН САҚЛАНИНГ!

● АМЕРИКАНИНГ ДЕТРОЙТ шаҳрида яшовчи Арчибальд Мозес узоқ йиллар йўл ҳаракати ҳодисалари сабабларини ўрганиб чиқди.

Маълум бўлишича, ёрқин рангдаги (қизил, қовоқранг, пушти) автомобилларнинг бир-бири билан тўқнашуви тўқ рангдаги автомобилларга (жигарранг, тўқ кўк, тўқ яшил каби) қараганда кўпроқ бўлар экан.

Оч рангли автомобилларнинг йўловчиларни уриб кетиши ва босиши ҳам кўпроқ учрар экан.

АЖИБ ДУНЁ

Султон АКБАРИЙ

ЖИГАРИСТОН МАРСИЯСИ

Юртдин не гуноҳ ўтди,
Фалакни тўзон тутди,
Қуш уясин унутди,
Жигаристонни ер ютди.

Замин таноби қочди,
Кўҳи Қоф қаҳрин сочди,
Фуқаро аза очди,
Жигаристонни ер ютди.

Не балолиғ кун эрди,
Табиат зўр панд берди,
Кўтариб урди ерни,
Жигаристонни ер ютди.

Аламнинг таги чуқур,
Одамзод баъзан сўқир,
Имом жаноза ўқир,
Жигаристонни ер ютди.

Телпак устида тепа,
Қўрғон ўрнида капа,
Қавмлар мунглуғ, хафа,
Жигаристонни ер ютди.

Қисматнинг юзи қора,
Қилиғига йўқ чора,
Жигарлар пора-пора,
Жигаристонни ер ютди.

Ғамга чидаш ҳам мардлик,
Билдирурлар ҳамдардлик,
Дўстлик бўлмайдир шартлик,
Жигаристонни ер ютди.

Жабрдийдага ҳиммат
Ҳамма савобдан қиммат,
Қараб турмас ҳукумат,
Жигаристонни ер ютди.

Яна очилди ярам,
Ўзбегим, айла карам,
Ётларга қилма қарам,
Жигаристонни ер ютди.

Бозоридан айрилди,
Мозоридан айрилди,
Озоридан қайрилди,
Жигаристонни ер ютди.

Ло илоҳи иллалоҳ,
Муҳаммади расулиллоҳ,
Мўъминга бергил паноҳ,
Жигаристонни ер ютди.

Увуз этим ув бўлди,
Кўзда ёшим сув бўлди,
Хаёлларим чув бўлди,
Жигаристонни ер ютди.

Қарсиллаб синди бели,
Қирғоқсиз қайғу сели,
Дардингни олай, элим,
Жигаристонни ер ютди.

Эмчим Ўзбекистондур,
Ки очил дастурхондур,
Элнинг танига жондур,
Жигаристонга кифт тутди.

Ўсмирлар муаммоси

ШЕРИГИНГ ОЛАҚАРҒА БЎЛСА...

Азалдан ўзбекнинг ёши улуғи деганда кўз олдимизга чеҳрасидан нур ёғилиб турган, оппоқ соқолли, босиқ чеҳра кўз ўнгимизга келади. Ҳа, албатта. Қадим-қадимдан уларнинг сўзи — сўз, гапи — гап бўлиб келган. Эҳтимол, бунга сабаб уларнинг шарқона донишмандлигию ҳар бир чигал масалани холисона ажрим қилишлари бўлса ажаб эмас.

Мунис онахонларимизни айтмайсизми! Ҳозирги хотин-қизларимиз улардан Шарқ аёлига хос одобу ибони қанча ўрганишса оз.

Лекин бахтга қарши биз кексаларимизни кейинги пайтда бот-бот қарашлари хомуш, хафақон ҳолда кўраяпмиз. Афсуски, бунга кўпинча ҳаётнинг аччиқ-чучугини яхши тотмаган, ғўр ёшлар сабаб бўлишмоқда. Мен яқинда шундай кексалардан бири билан суҳбатлашдим.

— Эҳ, ўғлим, бу кўргилик ҳам бор экан, пешонамизда. Қариган чоғимизда... Нима қилай, фарзандим, идорама-идора юрмасам бўлмайди. Баъзан бу сарғайишлардан жоним ҳалқумимга келгудек бўлиб: ахир, қайси гуноҳларимиз учун бу жабру ситамларни бизга раво кўраяпсан, — дея яратган эгамга илтижо қиламан. Қўлимиздан бошқа нима ҳам келарди. Лекин кампиримга қийин бўлди. Мен-ку кўчадаман, у эса туну кун чолим бирон янгилик келтирармикан деб, эшик пойлайди. Сиқилишдан бўлса керак, бот-бот касал.

Самарқанд вилоятидан келган бу отахоннинг аламли нидосини тинглар эканман, ғоят таъсирландим. Бу дарду ҳасратни тинглаб наинки инсон, ҳатто тош ҳам эригудек.

Маълум бўлишича, отанинг бўш-баёвгина ўғли ичкиликбоз қўшнисининг таъсирига тушиб қолиб ўғирликка қўл уради. Тенгдошларининг таърифлашларига кўра лапайган бу йигитнинг қандай қилиб жиноят йўлига кириб қолганига ҳамма ҳайрон. Воқеа бундай бўлган экан. Умрида ичкилик нималигини билмаган ўғил қўшниси билан бироз тотинишгач, шериги уни авраб қишлоқ дўкони олдига олиб келади ва: «Шу ерда атрофни кузатиб, мени пойлаб тур, ҳозир чиқаман» дея ичкарига кириб кетади. Нима иш бўлаётганидан бехабар содда йигит уни кута бошлайди. Ҳамсояси эса гўшт ва арақ ўғирлаб чиқаётганда милиция ходимлари етиб келиб, «шериги» билан бирга қўлга олишади. Кейинчалик бу жиноят район халқ судида кўрилиб, отанинг ўғлига уч йиллик мажбурий хизмат жазоси белгиланади. Қонун қонун-да, жиноят қилдингми, жавоб беришинг керак.

— Биз ҳам бир кунимизни кўрармиз, — оғир тин олиб сўзини давом эттирди ота. — Келинимга қийин бўлди. Икки боласи бор. Учинчисига эса бошқоронғу. Бунинг устига ўғлим армияда чоғида (у қурилиш отрядида хизмат қилган экан) бир қўлини арра олиб кетиб, ногирон бўлиб қайтганди. Узоқроқ жойларга олиб кетишса қийналиб қолмасмикан...

Мен отани тинчлантиришга ҳаракат қилдим. Унинг бу аҳволини кўриб, шу куйга солган ўғлидан қаҳрлансам-да, қонун-қоидадан бехабар содда йигит эканлигини ўйлаб раҳмим келди. Ёғочнинг бўшини қурт ейди деб бежиз айтишмаган, ахир. Унинг ўйламасдан қўйган бир қадами оқибатида мана энди бола-чақаси йўқсилликка юз тутади. Устига устак, нафақахўр ота-онада не гуноҳ, ахир!

Тошкент шаҳридаги мактаблардан бирида узоқ йиллардан бери ўқитувчилик қилиб келаётган онахон ўғлининг тақдири ҳам юқоридаги воқеага ўхшаб кетади. Мен ҳар сафар уни кўрганимда ночорлик ҳисси вужудимни чулғаб олаётгандек сезаман ўзимни.

— Нима қилай, ўғлим, қайси идорага бормай, ўғлимнинг ишини ўқиб кўриб, гуноҳи катта экан, дея қўлимга аризамни қайтариб беришади. Лекин менинг кўнглим нотинч...

Ношуд ўғил икки иблиснинг сўзига кириб, ўзи ишлайдиган базага ўғриликка тушган. Қоровул ўлдирилган. Судда эса шерикларидан қўрқиб, ҳамма айбни бўйнига олган. Натижада у ҳам одам ўлдиришда айбланиб, 15 йилга қамалган.

— Боламнинг отаси у ёшлигида бахтсиз ҳодиса туфайли вафот этганди, падари тирик бўлганда шу кўйларга тушмасмиди... Неча марта олдига боришга чоғландим, лекин касал ҳолим билан қандай излаб топаман у ерларни. Яқиндаги хатида бахтсиз ҳодиса туфайли оёғи синганлигини ёзибди. Баъзида кечалари уйқум қочиб, ўзим билан ўзим гаплашиб чиқаман.

Биз юқорида айтиб ўтганимиздек бўш-баёвлиги туфайли жиноятчилар қўлида ўйинчоқ бўлиб, «емаган сомсага пул тўлаётганлар», бахтга қарши анчагина.

Яқинда Тошкент шаҳар суди ходимлари билан суҳбатлашганимда бир нарсани куюниб гапириб беришди. Уларнинг айтишларига кўра ота-она назоратидан четда қолган ёшларни жиноятчилар ўз изнларига бўйсундириб олгач, озгина пул бериб, машина ўғирлаб келишни буюришаркан. Оқибатда ҳақиқий айбдорлар бўёқда қолиб, ҳаётда ҳали ҳеч нимани кўрмаган ўсмирлар жазога мубтало бўлишаркан.

Шунинг учун ҳам халқимиз: «Шеригинг олақарға бўлса, емишинг гунг бўлади» — деб бежиз айтмаган. Ноқобиллик йўлига кириб, ота-онасининг юзини ерга қаратаётганларни ҳаётда кўплаб учратаяпмиз. Тўғри, фарзанд доғи ёмон. Ориятли айрим кишилар бундай иснодни кўтара олишмаяпти. Ўйламасдан босилган биргина қадам кексаларнинг умрини эговлаб, асабларини қақшатмоқда. Баъзилари эса армон ила ҳаёт билан видолашмоқда. Шулар ҳақида ўйлар эканман, бу ҳолни иложи борича тезроқ бартараф қилиш лозимлигига яна бир бор имон келтирдим. Бунинг учун эса ҳуқуқий билимларни омма ўртасида кенгроқ, батафсилроқ тарғиб қилишимиз лозим. Менимча, энг асосийси, ҳар биримиз ўзимизни инсонларга хос ахлоқу одоб доирасида тутайлик.

Шу жумлаларни қоғозга туширарканман, хаёлимга Абдулла Ориповнинг қуйидаги сатрлари келди:

Булутларга ёндош, осмон остида,
Киприкдаги ёшдай турибди дорбоз.
Қиличнинг дамидай арқон устида
Кўзларини юмиб юрибди дорбоз.
Одамлар, одамлар, уни олқишланг,
Қаранг, у нақадар эпчил ва ўктам,
Биз-чи, эҳ... баъзи бир кўзи очиқлар
Эплаб юролмаймиз катта йўлда ҳам.

Неъмат РАФИҚОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

БУГУН: «Народное СЛОВО» саҳифаларида

Рўзноманинг биринчи саҳифасидан расмий хабарлар билан бир қаторда У. Ҳасановнинг Зомин районидаги Ульянов шаҳрида фуқароларни ишга жойлаштириш муаммолари қандай бартараф этилаётганлиги тўғрисидаги мақоласи ўрин олган.

«Муаммолар ва қарорлар» рукни остидаги мажмуада бир гуруҳ мутахассисларнинг фикр-мулоҳазаларини, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Комитетларидаги янгиликларини, Фарғона область совети депутатлари атроф-муҳитни ҳимоя қилиш учун қандай кураш олиб бораётганликлари ҳақидаги мақолани иккинчи саҳифада ўқишингиз мумкин.

Қатағон йиллари қурбонларидан бири — ўттизинчи йилларда Ўрта Осиё давлат университети ректори бўлган В. Яроцкий ҳақидаги мақола ҳамда Афғонистондаги ҳарбий госпиталда ҳамширалик қилган андижонлик Қандолатхон Матмусаева ҳақидаги Ш. Абдуллаевнинг мақоласи билан учинчи саҳифада танишасиз.

Тўртинчи саҳифа «Уйингизга тинчлик тилаймиз» рукни остида бўлиб у оилавий, маиший муаммолар, уй бекаларига аталган фойдали маслаҳатлар билан таништиради.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖУРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди: 22.00.

Индекс: 64608. 5587-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12